Marieke de Visser
Janneke Lommertzen
Eline Luyten
Myrthe Hendrix

Stagetekorten in het hbo

Tussenrapportage 2

ResearchNed

Augustus 2023

Stagetekorten in het hbo – tussenrapportage 2

Marieke de Visser, Janneke Lommertzen, Eline Luyten, Myrthe Hendrix

Augustus 2023

met medewerking van Niels Vullings en Koen Lucas

© 2023 ResearchNed Nijmegen in opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave ii

Factsheet iii

1 Inleiding 1

1.1 Achtergrond 1
1.2 Tussenrapportage 1 3
1.3 Onderzoeksvragen 4

2 Methoden 5

2.1 Enquête onder studenten 5
2.2 Interviews 7

3 Resultaten 9

3.1 Enquête studenten 9
3.2 Interviews 17
3.2.1 Gezondheidszorg 18
3.2.2 Onderwijs 20
3.2.3 Techniek 21
3.2.4 Rechten 23

4 Conclusies 25

4.1 Beantwoording onderzoeksvragen 25
4.2 Aanvullend 27
4.3 Vervolg 27

Bijlage I Deelnemers interviews 28

Stagetekorten in het hbo - tweede meting

In opdracht van OCW voert ResearchNed in drie fasen een onderzoek uit naar stagetekorten in het hbo. Dit is een samenvatting op hoofdlijnen van de tweede rapportage. Het doel van dit onderzoek is om zicht te krijgen op mogelijke stagetekorten en knelpunten waar hbo-bachelorstudenten mee te maken krijgen bij het zoeken van een stage. We spreken van een stagetekort wanneer studenten niet, of niet op tijd een passende stage kunnen vinden, waardoor zij studievertraging oplopen. In deze fase van het onderzoek zijn interviews met betrokkenen uit het onderwijs- en werkveld in de sectoren Onderwijs, Gezondheidszorg, Techniek en Rechten toegevoegd, daarnaast is het onderwerp stagevergoedingen nieuw.

Er is in het voorjaar van 2023 een grote groep studenten benaderd om aan dit onderzoek mee te doen, zowel rechtstreeks, als via de netwerken van de VH, ISO en LSVb. Er deden 4.038 studenten mee, van wie er 2.118 een stage gepland hadden in de periode maart - augustus 2023. De meeste studenten moesten zelf op zoek naar een stageplaats (83%), 17% kreeg een stage toegewezen door de opleiding (m.n. bij opleidingen in onderwijs en gezondheidszorg).
De resultaten sluiten aan bij de eerste meting.

Het zoeken naar een stage kostte mij....
(N=1.556)

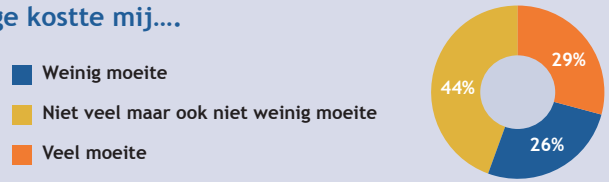

FASE 1	December 2022	FASE 2	Juli 2023	FASE 3	December 2023
• Hbo-studenten		• Hbo-studenten • Hogescholen • Stageaanbieders		• Hbo-studenten • Hogescholen • Stageaanbieders	

Knelpunten bij het vinden van een stage
(N = 1.156)

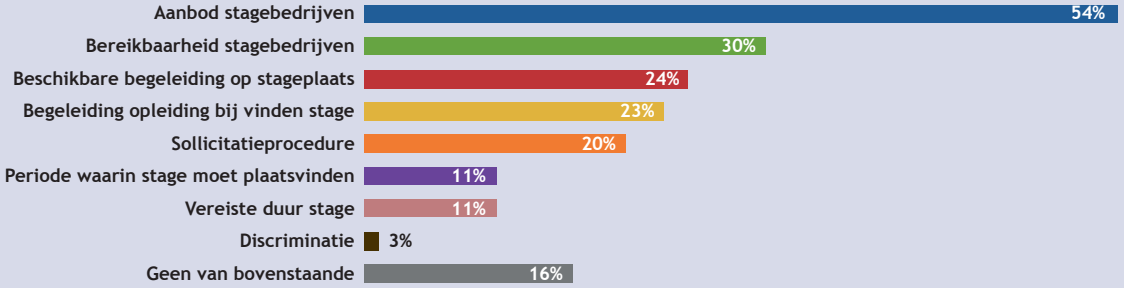

Oordeel studenten over het verloop van de stage
(N = 1.834)

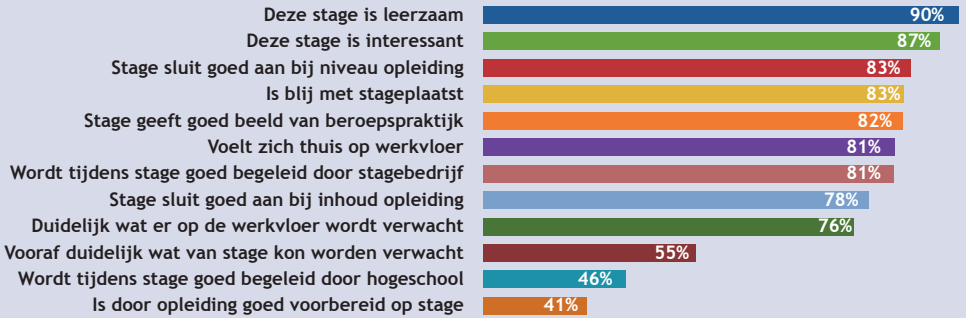

Stagevergoeding per sector (in € per uur)
(N=1.702)

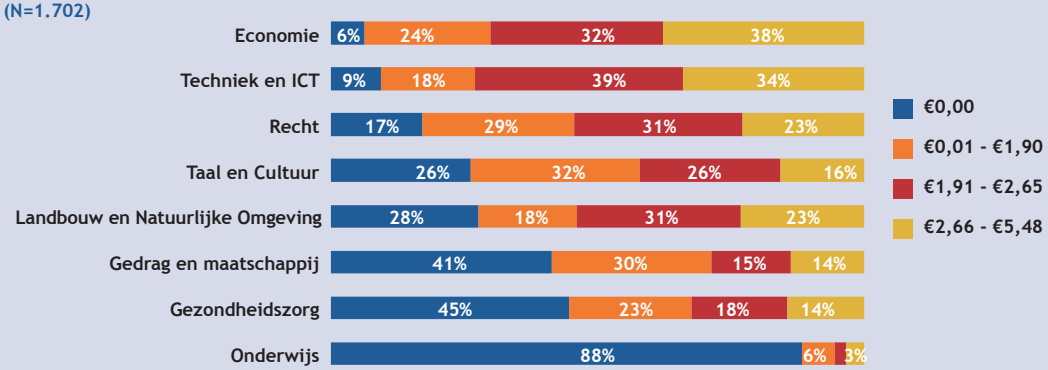

- Over het geheel genomen lijken er geen structurele stagetekorten voor te komen in het hbo.
- Van de respondenten in dit onderzoek heeft 2% niet (op tijd) een stage gevonden; van deze kleine groep verwacht 35% hierdoor studievertraging.
- Krapte op de arbeidsmarkt beïnvloedt de capaciteit van werkgevers om stageplaatsen aan te bieden. Veel werkgevers bieden stages aan om studenten aan zich te binden als toekomstige werknemer.
- 74% van de studenten die stage lopen ontvangt een stagevergoeding. Omgerekend ontvangen zij gemiddeld €324 euro per maand. Er zijn grote verschillen per sector.
- Bij een derde van de studenten speelt een stagevergoeding een (grote) rol bij de keuze voor een stageplek. Voor studenten van wie de ouders een hbo- of wo-opleiding hebben gevolgd, speelt dit gemiddeld genomen een minder grote rol dan voor de overige studenten.
- De meeste studenten zijn positief over hun stage.

1 Inleiding

Deze tussenrapportage beschrijft de uitkomsten van het tweede deel van het onderzoek naar Stagetekorten in het hbo dat ResearchNed uitvoert in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het totale onderzoek bestaat uit drie delen: Het eerste deel werd uitgevoerd in het najaar van 2022[1]; het tweede deel, dat in dit rapport wordt beschreven, werd uitgevoerd in het voorjaar van 2023; het derde deel volgt in het najaar van 2023. Het onderzoek loopt nog tot het einde van 2023. In het eerste deelonderzoek stond de eerste meting onder studenten centraal. Voor dit tweede deelonderzoek is de meting onder studenten opnieuw uitgevoerd en zijn er verdiepende interviews gehouden met stagecoördinatoren van hogescholen en stagebieders uit verschillende sectoren.

Dit rapport beschrijft achtereenvolgens de context van het onderzoek met een terugblik op de uitkomsten van vorige meting, de onderzoeksvragen, toegepaste methoden en de resultaten van de tweede fase van het onderzoek.

1.1 Achtergrond

Stages zijn een belangrijk onderdeel van een opleiding in het hoger beroepsonderwijs. Stages geven de student de gelegenheid de praktijk van hun vakgebied te leren kennen en dat wat ze binnen de hogeschool leren, toe te passen in de praktijk. Stages dragen op die manier bij aan de overgang van een rol als student naar een rol als werkende. Bovendien is het lopen van één of meerdere stages bij een groot aantal opleidingen in het hoger(beroeps)onderwijs een vereiste voor het succesvol afronden van de opleiding. Het kan gaan om verschillende typen stages. Uit informatie op de websites van Nederlandse hogescholen blijken de volgende typen vaak onderdeel van studieprogramma's:

- Een oriëntatiestage (waarvoor ook wel termen als meeloopstage en snuffelstage gangbaar zijn), waarbij de student vooral meekijkt en observeert om zich te oriënteren op het werkveld;
- Een meewerkstage, waarbij de student actief meewerkt in de organisatie;
- Een onderzoekstage, waarbij de hoofdtaak van de student het uitvoeren van een onderzoek betreft;
- Een afstudeerstage, waarbij de student competenties geïntegreerd toepast in de praktijk.

Het huidige onderzoek heeft als doel om in kaart te brengen in hoeverre er sprake is van stagetekorten in het hbo. Als er sprake is van een tekort aan stageplaatsen kan dat tot gevolg hebben dat studenten vertraging oplopen, wat gevolgen kan hebben voor de motivatie van studenten, de organisatie van het onderwijs en invulling van de arbeidsmarktbehoefte.[2] In deze inleiding beschrijven we allereerst op hoofdlijnen wat over dit onderwerp bekend is vanuit eerder onderzoek.

In eerder onderzoek heeft ResearchNed (2021) de omvang van stages, praktijkonderwijs en coschappen binnen het hoger onderwijs, inclusief de begeleiding en ervaren knelpunten hierbij, in kaart gebracht.[3] Voor vier van de tien studenten gingen de stages door zoals gepland; voor zes van de tien studenten waren er factoren die het volgen van stages compliceerden. Knelpunten hadden vooral te maken met de coronamaatregelen, deze hebben het vinden van een stageplaats bemoeilijkt. Er bleek bij werkgevers

1 Visser, M., de, Hendrix, M., Lommertzen, J., Lucas, K. (2022). Stagetekorten in het hbo - Tussenrapportage 1 Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nijmegen: ResearchNed
2 https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2020/07/10/servicedocument-ho---aanpak-coronavirus-covid-19
3 Broek, A. van den, Termorshuizen, T., Cuppen, J. & Warps, J. (red.) (2021). Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2020-2021. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie HO&S. Nijmegen: ResearchNed

minder plaats voor stagiairs. Stages (en coschappen) in de Gezondheidszorg zijn toen stilgelegd en ook in het onderwijs zijn stages komen te vervallen vanwege schoolsluitingen en beperkende maatregelen. Bijna een kwart van de hbo-studenten in het onderzoek was ontevreden over de begeleiding bij het zoeken naar een stageplaats. Acht procent van alle hbo-studenten in het hoger onderwijs heeft toen naar schatting studievertraging opgelopen als gevolg van de beperkingen in het aanbod van stages. De onderwijsinspectie concludeert in haar rapport dat 65,5 procent van de studenten in het hoger onderwijs in deze periode geen stage heeft gelopen, 6,5 procent van deze studenten had wel een stage gepland. Het overige deel van de studenten heeft wel stage gelopen. Studenten die wel een stageplek vonden, hebben geen kortere stage gedaan dan gebruikelijk. Over het geheel genomen werden stages niet minder intensief of leerzaam bevonden.[4]

Hogescholen hebben verschillende maatregelen getroffen om studievertraging door stagetekorten in de coronacrisis te voorkomen, zoals het realiseren van meer stages, meer flexibiliteit rondom stages en betere begeleiding van (kwetsbare) studenten naar een stageplek. Het ministerie van OCW heeft daarnaast in het kader van het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) tijdelijk middelen beschikbaar gesteld om de stagetekorten tegen te gaan. Er is €16 miljoen vrijgemaakt die instellingen via de corona-enveloppe kunnen inzetten ter ondersteuning en begeleiding op het gebied van stages. Ook kunnen werkgevers een tegemoetkoming aanvragen via de subsidieregeling praktijkleren, waardoor ze gestimuleerd worden toch stageplekken/praktijkleerplaatsen beschikbaar te stellen. Middels het NPO is dit subsidiebudget verhoogd. Daarnaast zijn er extra middelen beschikbaar voor conjunctuurgevoelige sectoren, contactberoepen en tekortsectoren (hbo Techniek (inclusief ICT) en hbo gezondheidszorg), waardoor werkgevers uit deze sectoren extra gestimuleerd worden om leerwerkplekken/praktijkleerplaatsen aan te bieden.[5]

Naast sectoroverstijgend onderzoek naar stages in het hbo, is er vooral onderzoek gedaan binnen de zorgsector. Over andere sectoren is weinig bekend. We geven hieronder weer wat blijkt uit onderzoek in de zorg. In hoeverre dezelfde mechanismen spelen in andere sectoren, is niet duidelijk. Onderzoek binnen de zorgsector laat zien dat corona invloed had op de beschikbaarheid van stageplaatsen, maar dat er ook sprake is van een al langer bestaand probleem op het gebied van stagetekorten als gevolg van gebrek aan begeleidingstijd.[6] Daarnaast lijkt er een voorkeur te bestaan van werkgevers om stageplaatsen te bieden aan ouderejaars studenten. Zij hebben over het algemeen minder begeleiding nodig en werkgevers hebben hierdoor de mogelijkheid stagiairs na afronding van stage en opleiding meteen een functie aan te bieden. Ander onderzoek, dat specifiek binnen de Verpleeg- en Verzorgingshuizen en Thuiszorg (VVT) is verricht, geeft aan dat de meeste opleiders in het hbo moeite hebben om genoeg stageplekken te vinden voor studenten, vooral voor eerste- en tweedejaars studenten.[7] Anderzijds beschrijft deze publicatie ook een mismatch als gevolg van studentvoorkeuren. Het lijkt erop alsof niet alle stageplaatsen volledig worden benut: er is sprake van populaire en minder populaire subsectoren. Zo zijn stages bij wijkverpleging niet populair, waardoor daar stageplekken onbezet blijven. Tussen stagebieders (zorginstellingen) en stagevragers (onderwijsinstellingen) is de inhoudelijke match soms ook niet goed. Onderwijsinstellingen constateren dat de zorginstellingen soms geen of een verouderd stagebeleid hebben. Zorginstellingen hebben soms moeilijkheden met de diversiteit aan opleidingen en eisen die aan de kwaliteit van stageplaatsen worden gesteld.

4 Inspectie van het onderwijs (september 2021). Technisch Rapport Hoger Onderwijs Bovensectoraal Themaonderzoek 16 Maanden Coronacrisis

5 Ministerie van OCW (2021). Nationaal Programma Onderwijs Eerste voortgangsrapportage. Den Haag: OCW. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/10/28/eerste-voortgangsrapportage-nationaal-programma-onderwijs

6 Visser, M. de, Kans, K., Delft, A. van & Termorshuizen, T. (2021). Drie scenario's voor stages in de zorg; artikel mei 2021. Onderzoek in opdracht van het onderzoekprogramma Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn (AZW). Nijmegen/Den Bosch: ResearchNed/ECBO

7 CAOP (2015) Rapport stageproblematiek hbo-v studenten in de VVT

Een mismatch zien we ook terug op een ander vlak (en niet specifiek in de zorg), maar dan als gevolg van de voorkeur van de stagebieder in plaats van de voorkeur van de student: het onderwerp stagediscriminatie staat toenemend in de belangstelling. Bij stagediscriminatie wordt het (tijdig) kunnen vinden van een stageplaats beïnvloed door de (migratie)achtergrond van de student.[8,9] Hoewel er in een dergelijke situatie mogelijk absoluut gezien wel voldoende stageplaatsen zijn binnen de betreffende sector, kan een student er toch niet tijdig een vinden[10].

Regionale verschillen kunnen ook een rol spelen bij de beschikbaarheid van stageplaatsen. Zo is in 2021 het grootste deel van de bedrijven, in alle sectoren, gevestigd in het westen van Nederland.[11] Hier zijn de meeste banen voor werknemers.[12] In Noord-Nederland zijn de minste bedrijven per branche gevestigd. In een regio met meer bedrijven zullen vermoedelijk ook meer stageplekken zijn, waardoor het mogelijk zo is dat studenten in deze regio's minder moeite zullen hebben met het vinden van een stageplek dan studenten in regio's waar minder bedrijven gevestigd zijn. Een ander aspect dat meespeelt is de verhouding tussen het aantal studenten en het aantal werknemers dat stagiairs kan begeleiden. Op dit moment kampen een aantal sectoren, zoals de bouw, informatie en communicatie en de zorgsector met een personeelstekort, dat in 2021 is toegenomen.[13] Tegelijkertijd is het aantal ingeschreven hbo-studenten voor opleidingen in deze sectoren vanaf studiejaar 2010-2011 tot 2021-2022 gestegen. Dit kan een tekort aan begeleidingsmogelijkheden en dus stageplekken als gevolg hebben[14].
Daarnaast is er onduidelijkheid over de beschikbaarheid van stageplaatsen in het hbo en eventuele tekorten. Waar voor het mbo via SBB veel gegevens worden bijgehouden en ontsloten rondom beschikbaarheid van stageplaatsen en tekorten, is er in het hbo geen centraal beeld van de mate waarin er mogelijk sprake is van tekorten.

1.2 Tussenrapportage 1

In december 2022 is de eerste tussenrapportage van dit onderzoek verschenen. Hierin stonden de studenten centraal. Aan de eerste meting nam een beperkt aantal respondenten (1551) deel, waardoor we voorzichtig zijn geweest met het trekken van harde conclusies. De belangrijkste bevindingen in deze tussenrapportage waren:

- Van de studenten die deelnamen aan het onderzoek had bijna de helft (746) een stage in de periode september 2022- februari 2023;
- Van hen zocht de meerderheid zelf een stage (72%), de overige studenten (28%) kregen een stageplek toegewezen door de opleiding;
- Er leek over het geheel genomen weinig sprake van stagetekorten waardoor studenten studievertraging oplopen. Respondenten rapporteerden wel knelpunten bij het vinden van een stage en de meeste respondenten zijn positief over hun stage.

Om zicht te krijgen op eventuele ontwikkelingen worden in de huidige rapportage bij de enquête-uitkomsten op de hoofdpunten ook de uitkomsten van eerste enquête (najaar 2022) vermeld.

8 Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2021) Werkagenda Verdere Integratie op de Arbeidsmarkt (VIA).
9 Klooster, Meng, Bles, Monker en Walz, 2020, (On)gelijke toegang tot stage en werk van hbo'ers met een migratieachtergrond
10 Recent is er in opdracht van het ministerie van OCW een onderzoek gestart naar stagediscriminatie.
11 Vestigingen van bedrijven; bedrijfstak, regio: StatLine - Vestigingen van bedrijven; bedrijfstak, regio (cbs.nl)
12 Banen van werknemers naar regio (provincie) en bedrijfstak/branche: StatLine - Banen van werknemers in december; economische activiteit (SBI2008), regio (cbs.nl)
13 Vacaturegraad naar bedrijfstak/branche: StatLine - Vacatures; vacaturegraad naar SBI 2008 (cbs.nl)
14 Hoger onderwijs; eerste- en ouderejaarsstudenten, studierichting: StatLine - Hoger onderwijs; eerste- en ouderejaarsstudenten, studierichting (cbs.nl)

Tussenrapport 1, is samen met een factsheet[15] met daarin de belangrijkste resultaten door minister Dijkgraaf aangeboden aan de Tweede Kamer. In de begeleidende brief[16] schrijft hij dat, naar aanleiding van de door de Tweede Kamer aangenomen motie van de leden Van Baarle en Westerveld,[17] in de tweede en derde tussenrapportage ook aandacht zal worden besteed aan de stagevergoedingen in het hbo. In hoofdstuk 2 van deze rapportage is nader uitgewerkt hoe het verhogen van de respons en het onderwerp stagevergoedingen zijn aangepakt voor deze tweede meting.

1.3 Onderzoeksvragen

Om meer zicht te krijgen op de omvang van stagetekorten voor hbo-studenten, heeft het ministerie van OCW verzocht om een onderzoek uit te voeren. In dit onderzoek staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Hoe groot zijn de stagetekorten in het hbo per studierichting?
   Het gaat hierbij om een kwantitatief beeld van het aantal (en percentage) hbo-studenten dat geen stage kan vinden en/of niet tijdig een stage kan vinden, waardoor studievertraging wordt opgelopen. Het gaat hierbij om bacheloropleidingen in het hbo, alle leerjaren en zowel oriëntatie-, meewerk-, onderzoek- als afstudeerstages.
2. Hoe zijn de stagetekorten verdeeld over het land?
   Het gaat hierbij om het signaleren van eventuele regionale verschillen.
3. Wat zijn de oorzaken van tekorten aan stageplekken?
   Bij deze onderzoeksvraag zijn twee subvragen:
   a. Wat zijn de (ervaren) knelpunten bij het vinden van stages?
   b. Wat zijn de (ervaren) knelpunten bij het aanbieden van stages?

Naar aanleiding van de resultaten uit de eerste meting en de motie van Van Baarle en Westerveld[17] zijn de onderzoeksvragen voor de tweede en derde meting uitgebreid met vragen over stagevergoedingen[18]:

4. Ontvangen hbo-studenten een vergoeding voor hun stage?
   a. Zo ja, hoeveel?
   b. Zijn er verschillen per sector?
   c. Welke rol speelt een stagevergoeding bij de keuze voor een stage?

15 https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2022/12/15/bijlage-2-factsheet-stagetekorten-in-het-hbo
16 Aanbiedingsbrief onderzoek stagetekorten in het hbo d.d. 24 januari 2023: https://open.overheid.nl/documenten/ronl-2dfa77bea3d2049a0981ba4b85aabb1b7b5ea818/pdf
17 Kst-36200-VIII-118
18 Aanbiedingsbrief onderzoek stagetekorten in het hbo d.d. 24 januari 2023: https://open.overheid.nl/documenten/ronl-2dfa77bea3d2049a0981ba4b85aabb1b7b5ea818/pdf

2 Methoden

In december 2022 bracht ResearchNed een eerste tussenrapport uit over stagetekorten in het hbo. De werkwijze die voor dat eerste deelonderzoek is toegepast, is ook toegepast in het tweede deelonderzoek waarvan de huidige rapportage verslag doet. De methoden die in aanvulling daarop voor dit tweede tussenrapport zijn toegepast, worden hieronder nader toegelicht.

2.1 Enquête onder studenten

Om bij studenten na te gaan of zij op tijd een stage hebben gevonden en tegen welke problemen zij eventueel zijn aangelopen, heeft ResearchNed in het najaar van 2022 een vragenlijst ontwikkeld en een eerste keer voorgelegd aan tweede-, derde- en vierdejaarsstudenten. De resultaten daarvan zijn beschreven in het eerste tussenrapport.[19] Bij het verschijnen van het eerste tussenrapport waren er, zoals toegelicht in die rapportage, nog geen gegevens van eerstejaarsstudenten bekend. In dit tweede rapport zijn de resultaten van de eerste meting zoals destijds gerapporteerd, aangevuld met de eerste meting onder eerstejaarsstudenten. De focus van de huidige rapportage ligt echter op de uitkomsten van de tweede meting die is uitgevoerd onder studenten van alle leerjaren. Omwille van de representativiteit is de data van beide metingen gewogen naar sector van de studie.

Aanvulling op eerste meting

Toen de vragenlijst voor het eerst werd uitgezet via het ResearchNed studentenbestand (23 september 2022 – 16 oktober 2022) was het studiejaar net begonnen. Hierdoor maakten nieuwe eerstejaarsstudenten nog geen onderdeel uit van dit bestand. Eerstejaarsstudenten zijn daarom in december 2022 bevraagd, met de afspraak de uitkomsten van die enquête mee te nemen in deze tweede rapportage. De resultaten van de eerste meting onder tweede-, derde- en vierdejaars zijn voor dit tweede tussenrapport daarom aangevuld met de resultaten van de eerste meting onder eerstejaarsstudenten. In december 2022 zijn 2031 eerstejaars hbo-bachelorstudenten uit het ResearchNed studentenbestand (gerandomiseerd) uitgenodigd voor deelname aan de vragenlijst. 350 studenten (17%) hebben gerespondeerd en 342 van hen vulden de vragenlijst volledig in. Voor de analyses van de eerste meting is vervolgens een selectie gemaakt van voltijds bachelorstudenten waarbij een stageperiode onderdeel uitmaakte van het studieprogramma tussen september 2022 en februari 2023. Na deze selectie resteerden 183 eerstejaarsstudenten. Na het toevoegen van deze respondenten aan het bestand met 746 tweede-, derde- en vierdejaarsstudenten komt de totale steekproefomvang voor de eerste meting neer op 929 respondenten.

Tweede meting

Voor de tweede meting is de vragenlijst in de periode van 21 maart tot en met 17 april 2023 uitgezet onder studenten uit alle leerjaren. Om een zo hoog mogelijke respons te bereiken zijn studenten via verschillende kanalen uitgenodigd: zowel via het ResearchNed studentenbestand als via het netwerk van de Vereniging Hogescholen (VH) en via de studentenbonden ISO en LSVb.[20] De VH heeft een vooraankondiging geplaatst in haar nieuwsbrief. Vervolgens heeft zij, toen de vragenlijst kon worden ingevuld, de contactpersonen van de landelijke opleidingsoverleggen benaderd met het verzoek om de uitnodiging te verspreiden onder hun

19 De vragenlijst is ontwikkeld op basis van informatie die is verzameld in de deskresearch dat voor het eerste tussenrapport is uitgevoerd. Een verantwoording van de totstandkoming van deze vragenlijst is verwerkt in het eerste tussenrapport.

20 Aan het begin van de vragenlijst is gevraagd of de student al via een ander kanaal de vragenlijst heeft ingevuld. Zo is voorkomen dat er dubbele cases in de data terecht zouden komen door het uitzetten van de vragenlijst via meerdere kanalen.

leden en via hen onder bachelorstudenten. De netwerken van de studentenbonden en de VH genereerden samen een respons van 2.058 studenten, waarvan 1.601 respondenten de vragenlijst volledig hebben afgerond. Via het bestand van ResearchNed zijn daarnaast 17.287 studenten (gerandomiseerd) uitgenodigd voor deelname aan de enquête. 2.161 respondenten reageerden daarop (12,5 %) en van hen hebben 1.877 respondenten de enquête volledig ingevuld.

Van de in totaal 4.038 respondenten die de vragenlijst volledig hebben ingevuld is wederom een selectie gemaakt van voltijds bachelorstudenten voor wie een stage onderdeel was van het studieprogramma in de betreffende periode (bij de tweede meting liep deze periode van maart 2023 tot en met augustus 2023). Na deze selectie resteerde een steekproef van 2.118 respondenten.

Bij de tweede meting zijn ten slotte vier inhoudelijke vragen toegevoegd aan de vragenlijst, die geen onderdeel uitmaakten van de eerste meting. Eén vraag ging over de verbeterpunten die studenten zien in de begeleiding die een hogeschool biedt tijdens de stage. De andere drie vragen hadden betrekking op a) het al dan niet ontvangen van een stagevergoeding, b) de hoogte van die vergoeding en c) de rol die zo'n vergoeding (en de hoogte daarvan) speelde bij de keuze voor een stageplaats.

Weging

Voor beide metingen geldt dat de verdeling naar sectoren (crohosector) in de steekproef niet gelijk is aan de verdeling hiervan in de totale populatie hbo-bachelorstudenten. Omwille van de representativiteit en om te voorkomen dat gemiddelden die worden berekend, worden vertekend door een oververtegenwoordiging van bepaalde sectoren, zijn de steekproeven gewogen naar het aantal studenten per crohosector. De populatiegegevens waarmee de weegfactoren zijn berekend zijn afkomstig van DUO en gebaseerd op het aantal inschrijvingen aan hbo-opleidingen op peildatum 1 oktober 2022[21]. Tabel 2.1 geeft de verdeling naar crohosector weer voor en na toepassing van de weging. Zoals te zien in deze tabel zorgt de weging ervoor dat de N per sector verandert, maar de totale N blijft gelijk.

21 Weging werkt als volgt: Wanneer een sector ondervertegenwoordigd bleek in de steekproef hebben de antwoorden van respondenten uit die sector een zwaarder gewicht gekregen, anders gezegd: hun antwoorden telden zwaarder mee. Respondenten uit sectoren die in de steekproef oververtegenwoordigd waren kregen juist een lichter gewicht; hun antwoorden telden minder zwaar mee. Bijvoorbeeld: in de populatie studeert 21 procent van de hbo-studenten binnen de sector Techniek en ICT, zo blijkt uit de gegevens van DUO, maar in de steekproef volgde tijdens de tweede meting 26,8 procent een opleiding binnen deze sector. De sector is dus oververtegenwoordigd in de steekproef. Delen we het percentage in de populatie (21%) door het percentage in de steekproef (26,8%), dan concluderen we dat de antwoorden van studenten binnen Techniek en ICT een gewicht moeten krijgen van 0,783: hun antwoorden tellen niet één keer mee, maar 0,783 keer. Dit is voor alles sectoren zo gedaan.

Tabel 2.1 Verdeling respondenten over crohosectoren, voor en na weging (Bron: vragenlijst ResearchNed, 1e en 2e meting)

	Eerste meting				Tweede meting			
	Voor weging		Na weging		voor weging		na weging	
Crohosector	N	%	N	%	N	%	N	%
Economie	92	9,9%	302	32,5%	612	28,9%	689	32,5%
Gezondheidszorg	219	23,6%	114	12,2%	368	17,4%	259	12,2%
Gedrag & maatschappij, sociale studies	145	15,6%	107	11,5%	223	10,5%	244	11,5%
Landbouw en Natuurlijke Omgeving	39	4,2%	24	2,6%	94	4,4%	54	2,6%
Onderwijs (lerarenopleidingen, pabo)	225	24,2%	117	12,5%	165	7,8%	266	12,6%
Taal en Cultuur	17	1,8%	33	3,6%	24	1,1%	75	3,6%
Recht	25	2,7%	38	4,1%	52	2,5%	86	4,1%
Techniek en ICT	164	17,7%	195	21,0%	567	26,8%	444	21,0%
Sectoroverstijgend	3	0,3%	1	0,1%	13	0,6%	1	0,1%
Totaal n=100%	929		929		2.118		2.118	

Door toepassing van een weegfactor en door uitbreiding van de eerste meting zijn de resultaten van de eerste meting in onderhavig rapport niet meer één op één vergelijkbaar met de resultaten zoals beschreven in het eerste tussenrapport. In het eerste tussenrapport was nog geen weging toegepast, aangezien de steekproef toen nog onvolledig was. De nadere overwegingen hierbij zijn toegelicht in de eerste rapportage[1].

2.2 Interviews

Voor de beantwoording van met name onderzoeksvragen 1 (*Hoe groot zijn de stagetekorten in het hbo per studierichting*) en 3 (*Wat zijn de oorzaken van tekorten aan stageplaatsen*) is gebruik gemaakt van interviews met hogescholen en stagebieders. In overleg tussen onderzoekers en opdrachtgever is daarbij gekozen voor vier sectoren: de tekortsectoren Gezondheidszorg, Onderwijs en Techniek en de sector Recht. Voor deze laatste sector is gekozen omdat de eerste enquête voor hbo-studenten (in september 2022, zie eerste tussenrapportage) door weinig studenten uit de sector Recht was ingevuld. De interviews boden een mogelijkheid om alsnog een beeld te krijgen van de situatie in die sector.

De interviews hadden tot doel om een nader beeld te krijgen van de situatie en meer kwalitatieve informatie te verzamelen over gehanteerde werkwijzen, eventuele knelpunten en oplossingsrichtingen. De interviews hadden niet tot doel om generaliseerbare conclusies te trekken over de afzonderlijke sectoren. Om recht te doen aan de variatie tussen sectoren hebben we daarnaast gekozen voor het afzonderlijk rapporteren van de interviewuitkomsten per sector. Omdat het onderwerp zich bij uitstek op het snijvlak van de onderwijsinstelling en het werkveld bevindt, hebben we de uitkomsten van de interviews met de onderwijsinstellingen en het werkveld wel geïntegreerd per sector.

Om in contact te komen met vertegenwoordigers en hogescholen die goed zicht hebben op de stages voor hbo-ers, hebben we gebruik gemaakt van het eigen netwerk van de onderzoekers, VNO NCW/MKB Nederland en de sectoradviesraden van de Vereniging Hogescholen. Het doel daarbij was om per sector een variatie aan gesprekspartners te hebben zodat verschillende perspectieven meegenomen konden worden.
Deze aanpak heeft uiteindelijk geleid tot achttien interviews in de periode maart – juni 2023; acht met vertegenwoordigers van het onderwijsveld/hogescholen en tien met stagebieders. De interviews hebben

deels op locatie van de geïnterviewde en voornamelijk via video-conferencing plaatsgevonden. Een overzicht van de geïnterviewden is opgenomen in Bijlage I Deelnemers interviews.

Voor de interviews zijn gespreksleidraden opgesteld, die vooraf ter feedback zijn voorgelegd aan de opdrachtgever en begeleidingscommissie. Deze leidraad is voor elk interview gebruikt, waarbij werd doorgevraagd op antwoorden van de geïnterviewden. Op deze manier kon de nadruk die elk onderwerp kreeg verschillen per interview. De interviews zijn steeds gehouden door twee onderzoekers van ResearchNed, waarbij een de gespreksleider was en de ander zich met name heeft gericht op het maken van het gespreksverslag. Van alle gesprekken is (met toestemming) een video- of audio opname gemaakt om het uitwerken van het gespreksverslag te ondersteunen. Na afronding van de gesprekken zijn de gespreksverslagen samengevoegd in één database en door middel van filtering zijn de relevante tekstblokken geanalyseerd ter beantwoording van de onderzoeksvragen.

3 Resultaten

In dit hoofdstuk beschrijven we de resultaten van deze fase van het onderzoek. Allereerst gaan we in op de uitkomsten van de tweede enquête onder hbo-bachelorstudenten, daarna volgen de uitkomsten van de interviews met stagebieders en hogescholen in vier sectoren.

3.1 Enquête studenten

Met de vragenlijst die tijdens de tweede meting (M2) is afgenomen, onderzoeken we de ervaringen van voltijd hbo-bachelorstudenten met een stage gepland in de periode maart – augustus 2023. De vragenlijst is door 4.135 respondenten ingevuld. Voor de analyses zijn de data opgeschoond door te selecteren op respondenten die de vragenlijst volledig invulden; voltijdstudent zijn én een stage in hun studieprogramma gepland hebben in de betreffende periode. De netto respons bedraagt 2.118 respondenten die zijn opgenomen in de analyses. Bij de eerste meting (M1) was de vragenlijst gericht op studenten voor die een semester eerder (de periode september 2022 - februari 2023) een stage gepland hadden in hun studieprogramma. Tijdens de eerste meting bedroeg de netto respons 929.

De grootste groep waarvoor een stage gepland stond zit in het vierde of derde jaar van de studie (totaal 72%), zie ook tabel 3.1. In veruit de meeste gevallen gaat het om één stage (90%, was 87%), soms om meerdere stages (8%, was 12%).[22]

Tabel 3.1 Verdeling van respondenten over studiejaren (Bron: vragenlijst ResearchNed, 1e en 2e meting)

	Tweede meting		Eerste meting	
Studiejaar	Aantal respondenten in studiejaar	% studenten in studiejaar	Aantal respondenten in studiejaar	% studenten in studiejaar
Eerste jaar	208	10%	148	16%
Tweede jaar	387	18%	135	15%
Derde jaar	620	29%	291	31%
Vierde jaar	902	43%	356	38%
Totaal n=100%	2.118		929	

Duur van de stage

In de meeste gevallen doen de studenten een afstudeerstage (41%, was 26%) of een meewerkstage (37%, was 45%). Onderzoeksstages (13%, was 14%) en oriëntatiestages (10%, was 15%) komen minder vaak voor. De looptijd van een stage is veelal een kwartaal tot een half jaar: in de tweede meting is dat voor 69 procent van de respondenten het geval (was 66%). Een meerderheid besteedt drie tot vijf dagen per week aan de stage (73%, was 66%). Het gemiddeld aantal uren stage per week is 31 uur per week (was 29 uur per week).

Het vinden van een stageplaats

De meeste studenten moeten zelf op zoek naar een stageplaats (83%, was 81%); het overige deel krijgt de stage toegewezen door de opleiding (17%, was 19%).

22 Enkele respondenten (n = 38 in de 2e meting; n = 8 in de 1e meting) gaven geen eenduidig antwoord op de vraag of een stage onderdeel was van het studieprogramma in de betreffende periode. Het gaat dan bijvoorbeeld om studenten bij wie de stage langer duurde dan de genoemde periode, of om studenten die stage kunnen lopen maar voor wie het geen vast onderdeel van het studieprogramma is.

Figuur 3.1 laat zien dat de meeste studenten op het moment van invullen van de vragenlijst net begonnen zijn, halverwege zijn of (bijna) klaar zijn met de stage (86%, was 66%)[23]. Een kleine groep studenten is echter nog niet begonnen met de stage omdat ze niet tijdig een stageplaats hebben gevonden (2%, was 4%). Van de respondenten die op het moment van invullen bezig zijn aan hun stage, heeft ongeveer driekwart op tijd zelf een stageplaats gevonden (77%, was 74%). Anderen kregen een stageplek toegewezen waardoor zij niet hoefden te zoeken (15%, was 21%); of vonden te laat alsnog zelf een stageplaats (7%, was 5%). Van alle respondenten in deze meting die niet, of niet op tijd een stageplaats vonden (n=138), verwacht ruim een derde (35%, n=48) hierdoor een studievertraging. Dit betreft ruim 2 procent van alle 2.118 respondenten in deze meting. Tijdens de eerste meting verwachtte bijna de helft (46%[24], n=14) van de groep respondenten die niet, of niet op tijd een stageplek hadden gevonden vertraging op te lopen (dit betrof 2% van alle 929 respondenten in M1). Gemiddeld verwachten deze respondenten zes maanden studievertraging op te lopen (was 5 maanden in M1). Hoewel het aantal studenten dat geen stageplek kan vinden dus laag is, kan het op individueel niveau grote en vervelende gevolgen hebben; *"Het is ontzettend balen dat er niet genoeg stage plekken zijn. Ik zit nu in een half jaar tussenjaar omdat er gewoon geen plekken meer waren, en voor het aankomende half jaar ben ik nu in de eerste rondes ook al uitgeloot. Als het zo door gaat heb ik straks een jaar studievertraging door dit tekort. Dit is ontzettend frustrerend omdat je zo graag verder wilt met je studie, en je kun gewoon niks. Ik hoop dat ik bij de volgende ronde wel een kans krijg."*

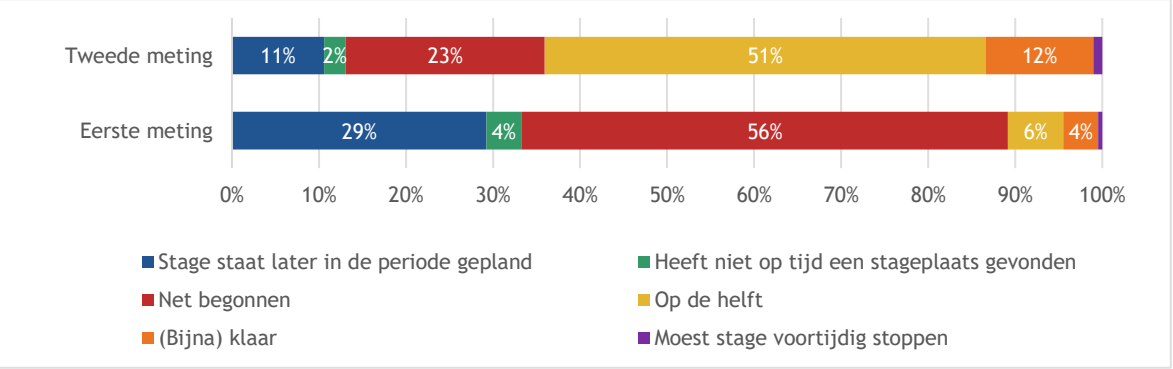

Figuur 3.1 Status van de stage (Bron: vragenlijst ResearchNed, N 1e meting = 929; N 2e meting = 2.118)

Respondenten die zelf een stageplek hadden gevonden is gevraagd hoeveel moeite zij daarmee hadden. De grootste groep (44% in beide metingen) gaf aan daar niet veel maar ook niet weinig moeite mee te hebben gehad. Ongeveer evenveel respondenten kostte het weinig (26%, was 28%) dan wel veel moeite (29%, was 28%). Net als in de vorige meting geeft een op de zeven respondenten aan dat het hen meer moeite kostte om een stageplaats te vinden dan medestudenten (14% in beide metingen). Bijna de helft zegt daarnaast evenveel moeite als medestudenten te hebben gehad (48%, was 45%). Als redenen voor stagetekorten geven de respondenten aan dat er soms te weinig ruimte is voor begeleiding door drukte of personeelstekort en dat er meer vraag naar stages dan aanbod is wat gepaard gaat met een gevoel van veel concurrentie; *"Ik heb in het derde jaar een stage gelopen en een stage plek vinden was echt heel moeilijk. Ik heb op het laatste moment een stageplek in school gekregen, zelf ben ik meer dan 20 keer afgewezen, telefonisch of op mijn brief."*

23 Dit verschil is niet getoetst, omdat de eerste meting een lage N had. We hebben op dit moment geen verklaring voor dit verschil.
24 Het verschil tussen M1 en M2 is niet getoetst, vanwege de lage N in M1.

Verschillen tussen groepen studenten

Om te onderzoeken of er verschillen bestaan tussen groepen studenten, zijn hieronder enkele uitsplitsingen gemaakt naar regio, sector, opleidingsniveau van de ouders (conform CBS indeling SOI 2021) en migratieachtergrond (volgens indeling CBS). Hierbij is het van belang het aantal respondenten in elke deelgroep (o.b.v. regio, etc.) in ogenschouw te nemen om geen onterechte vergelijkingen te maken op basis van deelgroepen met een te klein aantal respondenten. Om deze reden zijn er bij de eerste meting ook weinig vergelijkingen getoetst tussen deelgroepen. Voor de tweede meting is dat in veel gevallen wel mogelijk. Waar nodig zijn er deelgroepen uitgesloten van toetsing.

Van de 320 studenten die stagelopen bij een bedrijf of organisatie in Oost-Nederland geeft 33 procent aan dat het veel moeite kostte om een stageplaats te vinden (was 28% van 98 respondenten).[25] In West-Nederland geldt dit voor dertig procent van de 636 respondenten (was 29% van 235), en in Noord-Nederland voor 27 procent van de 157 respondenten (was 12% van 46). In Zuid-Nederland had ten slotte 26 procent van de 404 respondenten veel moeite bij het vinden van een stageplaats (was 25% van 89). Voor beide metingen is getoetst of deze verschillen tussen de landsdelen in het aandeel dat veel moeite had bij het vinden van een stageplaats significant zijn. Dit blijkt niet het geval: het landsdeel waar de student uiteindelijk stageloopt is geen bepalende factor voor de moeite die het heeft gekost om een stageplaats te vinden. Wel is door een aantal respondenten aangegeven dat ze moeilijk een stageplek konden vinden in de eigen regio, maar dat er meer aanbod leek te zijn in de randstad.

Gesplitst naar sector is het aandeel respondenten dat veel moeite had bij het vinden van een stageplaats in de tweede meting het grootst in de sectoren Gezondheidszorg (43% van 112 respondenten), Recht (42% van 63) en Gedrag en Maatschappij (38% van 214). Met acht procent (van 82 respondenten) is dit aandeel het kleinst in de sector Onderwijs. In de eerste meting waren de sectoren Recht (47% van 23), Landbouw en Natuurlijke omgeving (41% van 16) en Taal en Cultuur (40% van 19) de sectoren waar respondenten vooral veel moeite hadden bij het vinden van een stageplaats; bij Onderwijs kwam dit ook toen het minst vaak voor.[26] Getoetst is of de verschillen die uit de tweede meting naar voren komen significant zijn. Hiervoor is de sector Economie als referentie gehanteerd, omdat deze het vaakst voorkwam in M2. Voor de eerste meting is dit niet getoetst: de aantallen respondenten in de eerste meting waren hiervoor in meerdere sectoren namelijk te laag[27]. Tijdens de tweede meting speelden lage respondentaantallen in mindere mate een rol, enkel bij Taal en Cultuur (n=22) en bij Sectoroverstijgend (n=12). Deze sectoren zijn daarom niet meegenomen in de vergelijking. De verschillen tussen resterende sectoren blijken in de tweede meting significant: in de sectoren Gezondheidszorg, Gedrag & maatschappij en Recht hebben respondenten significant vaker veel moeite gehad bij het vinden van een stageplaats ten opzichte van de referentiegroep Economie, en in de sector Onderwijs juist minder vaak. Respondenten uit de sector Landbouw en Natuurlijke omgeving hadden even vaak veel moeite bij het vinden van een stageplaats als studenten in de sector Economie.

25 Deze indeling is conform de vier landsdelen die CBS hanteert: Noord-Nederland beslaat de provincies Groningen, Friesland en Drenthe; Oost-Nederland de provincies Overijssel, Flevoland en Gelderland; West-Nederland de provincies Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland; en Zuid-Nederland beslaat Noord-Brabant en Limburg.

26 De mate waarin studenten een stage krijgen toegewezen door de opleiding (vs. zelf een stageplaats moeten zoeken) verschilt sterk tussen sectoren/opleidingen. Aangezien de vraag over de moeite die het kostte om een stageplaats te vinden enkel is gesteld aan respondenten die zelf een stageplek hebben gevonden, is voorkomen dat dit verschil tussen sectoren/opleidingen een rol speelt in deze bevindingen. Zo geldt bijvoorbeeld voor de bachelor verpleegkunde (een grote opleiding binnen de sector gezondheidszorg) dat studenten niet zelf een stageplaats zoeken (zie ook uitkomsten van de interviews in paragraaf 3.2) en deze vraag daardoor niet gekregen hebben.

27 Lage aantallen respondenten brengen het risico met zich mee dat gevonden resultaten bij statistische toetsing het gevolg zijn van toeval en dat het niet gaat om robuuste bevindingen. Het zou daarom te stellig zijn om conclusies te trekken uit een toets op deze gegevens. We kunnen de resultaten uit de eerste meting hier daarom enkel beschrijven.

Respondenten is ook gevraagd naar het opleidingsniveau van hun ouders. Deze gegevens zijn vervolgens ingedeeld conform de CBS indeling SOI 2021. Onder respondenten van wie het opleidingsniveau van de ouders gecategoriseerd wordt als 'laag' zegt een derde veel moeite te hebben gehad bij het vinden van een stageplaats (34%; n=97, was 40%; n=21).[28] Onder respondenten bij wie het opleidingsniveau van de ouders wordt gecategoriseerd als 'midden' geeft dertig procent van 564 respondenten dit aan (was 35%; n=192); onder de respondenten met 'hoog' opgeleide ouders zegt 29 procent van 828 respondenten veel moeite te hebben gehad met het vinden van een stageplaats (was 22% van 264). Deze percentages verschillen echter niet significant; respondenten met 'laag'-, 'midden'- en 'hoogopgeleide' ouders hebben even vaak veel moeite bij het vinden van een stageplaats. Voor de eerste meting geldt dat er ook hier in verband met lage aantallen respondenten (nl. respondenten met 'laagopgeleide' ouders) niet is getoetst.

De migratieachtergrond van de respondenten is bepaald op basis van de definitie die het CBS hanteert, namelijk gebaseerd op het geboorteland van de persoon zelf en (één van de) ouders. Van de 166 respondenten met een migratieachtergrond had 37 procent veel moeite met het vinden van een stage (was 39% van 50 respondenten). Van de respondenten zonder migratieachtergrond had net als bij de eerste meting bijna een derde veel moeite met het vinden van een stage (29%; n=1365; was 27%; n=432). In de tweede meting waren deze verschillen significant: het kostte respondenten met een migratieachtergrond vaker veel moeite om een stageplaats te vinden.

Als we kijken naar genderidentiteit zien we dat het ongeveer een derde van zowel de mannen als vrouwen, maar vrouwen iets vaker dan mannen veel moeite kostte om een stageplek te vinden (mannen: 26%; n=525, vrouwen: 32%; n=1001) In de eerste meting was dit precies andersom. (mannen: 31%; n=146, vrouwen: 26% n= 336). Omdat er te weinig respondenten zijn met een non-binaire genderidentiteit, wordt er alleen het verschil in aandeel mannen en vrouwen dat veel moeite had bij het vinden van een stage getoetst. Hieruit blijkt dat dit verschil alleen significant is in de tweede meting. Vrouwen hebben vaker veel moeite met het vinden van een stage dan mannen.

Van de studenten die hebben aangegeven dat ze te maken hebben met beperkingen, ziektes, aandoeningen of andere omstandigheden te maken hebben, had ongeveer een derde veel moeite met het vinden van een stage (32% van 635, was 29% van 307). Dit is vergelijkbaar met de studenten die hier niet mee te maken hebben. Uit de toetsing blijkt dan ook dat er in beide metingen geen significante verschillen zijn tussen studenten met en zonder beperking wat betreft veel moeite hebben bij het vinden van een stage.

Knelpunten

Studenten die hebben aangegeven dat ze (enige) moeite hadden met het vinden van een stageplek, is gevraagd wat de belangrijkste knelpunten waren die hiermee te maken hadden. Dit staat weergegeven in Figuur 3.2. Het aanbod van stagebedrijven is veruit het meest genoemde knelpunt, door ruim de helft van de respondenten (54%, was 44%), gevolgd door de bereikbaarheid van stagebedrijven, wat als knelpunt wordt aangegeven door een derde van de respondenten (30%, was 10%). De respondenten konden naast onderstaande redenen, ook zelf invullen waar ze tegenaan liepen tijdens het zoeken naar en vinden van een stage. Knelpunten die hieruit naar voren kwamen zijn moeite bij sollicitaties, denk aan bedrijven die niet of laat reageren op mails, of geen duidelijkheid geven over stageopdrachten. Ook wordt er aangegeven dat bedrijven wel open staan voor stagiairs, maar dat zij op dat moment niet de capaciteit hebben om goede begeleiding te bieden (te druk, te weinig personeel). Een gebrek aan, of een lage stagevergoeding wordt ook genoemd, net als onduidelijke of strenge eisen voor een stageplek vanuit de hogeschool.

28 Ook hier geldt dat het aantal respondenten binnen deze groep aan de lage kant is en men daarom voorzichtig moet zijn bij het verbinden van conclusies hieraan.

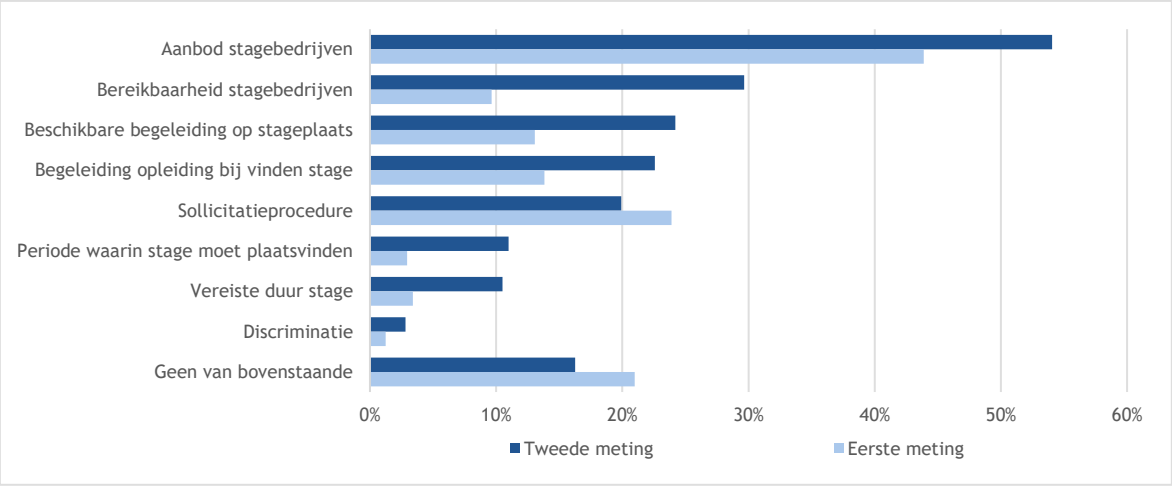

Figuur 3.2 Knelpunten bij het vinden van een stage (Bron: vragenlijst ResearchNed, N 1e meting = 345; N 2e meting = 1.156)

Begeleiding door hogeschool

De meerderheid van de respondenten is neutraal tot positief over de begeleiding vanuit de opleiding of hogeschool tijdens het zoeken naar een stage (68%, was 72%); een derde is het echter (zeer) oneens met de stelling dat de opleiding of hogeschool goede begeleiding biedt bij het vinden van een stageplek (31%, was; 29%). Studenten is ook gevraagd welke faciliteiten of hulp er geboden werd vanuit de opleiding of hogeschool bij het vinden van een stageplek. In Figuur 3.3 is te zien dat in bijna de helft van gevallen de stages werden aangeboden via een studentportal (47%, was 42%). Sollicitatietraining werd het minst vaak genoemd als hulp vanuit de opleiding.

Er zijn meerdere opmerkingen gemaakt over het gebrek aan begeleiding en betrokkenheid vanuit de hogeschool bij het vinden van een stage. Een voorbeeld hier van is: *"Ik heb er 8 maanden over gedaan, school wist daar al die tijd van en deed niks. Ik moest het zelf maar doen."* Verbeterpunten voor de begeleiding vanuit de hogeschool die door de respondenten genoemd worden zijn meer duidelijkheid over de eisen die worden gesteld aan de stage en betere, snellere communicatie naar studenten toe. Ook wordt er waarde gehecht aan meer persoonlijke begeleiding en meer contactmomenten met een stagebegeleider van de hogeschool tijdens de stage.

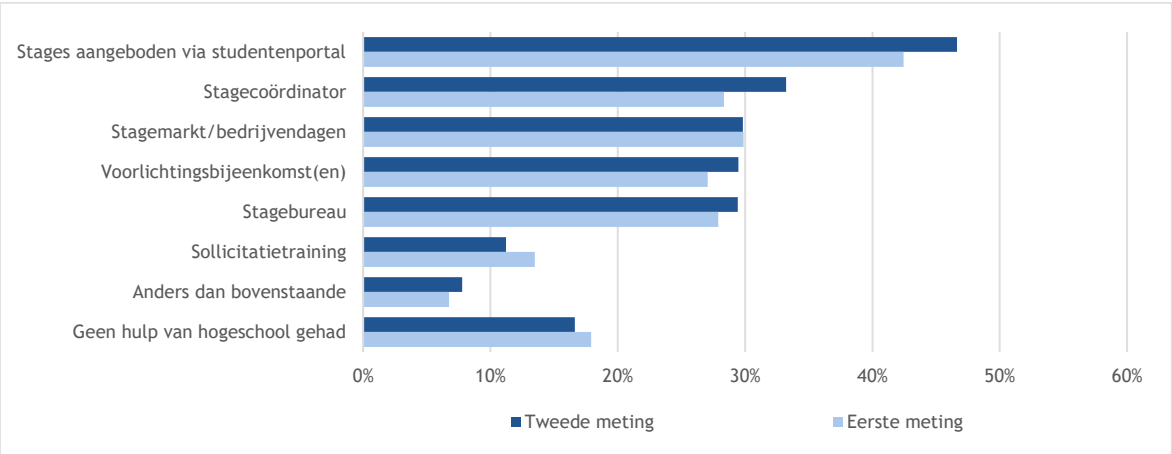

Figuur 3.3 Geboden hulp door hogeschool bij vinden stageplaats (Bron: vragenlijst ResearchNed, N 1e meting = 929, N 2e meting = 2.118)

Het verloop van de stage

Bij de overgrote meerderheid van de responderende studenten is de stage verlopen zoals bedoeld volgens het studieprogramma (85%, was 88%). Bij twee procent, vergelijkbaar met de vorige meting, heeft de stage in een aangepaste vorm plaatsgevonden, bijvoorbeeld online in plaats van fysiek, in een andere sector of met een vervangende opdracht. Ook kwam het voor twee tot vijf procent van de respondenten voor dat de stage anders verliep zoals bedoeld, doordat de stageperiode korter was, uit minder uren per week bestond, er andere vaardigheden geleerd of taken gedaan werden of dat er minder begeleiding was dan bedoeld. Uit de open vragen over dit onderwerp blijkt ook dat sommige studenten langer stage lopen of meer uren maken dan gepland. Eerder of later beginnen of stoppen komt ook voor, net als vertraging door onvoorziene omstandigheden zoals privéomstandigheden, ICT problemen of kapotte apparatuur. Een klein aantal is vroegtijdig gestopt met de stage.

Er zijn een aantal stellingen voorgelegd aan de respondenten over het verloop van de stage. Deze staan weergegeven in Figuur 3.4. Het grootste deel van de studenten is in algemene zin positief over hun stage. Zo geeft, net als in meting 1, ongeveer 90 procent aan ze de stage leerzaam vonden, en interessant (87%, was 93%). De respondenten zijn in mindere mate positief over de rol van de hogeschool of opleiding tijdens de stageperiode. Minder dan de helft van de studenten vindt dat ze tijdens de stage goed begeleid werden door de hogeschool (46%, was 50%) en dat ze goed waren voorbereid op de stage door de opleiding (41%, was 43%). Eén van de respondenten schrijft hierover: *"Naar mijn mening werden alle studenten té los gelaten binnen het vinden van een stage. Er zou meer ondersteuning vanuit de onderwijsinstantie moeten komen voor het vinden en uitzoeken van de juiste stageplek. Je loopt er nou eenmaal 10 of 20 weken elke dag rond."*

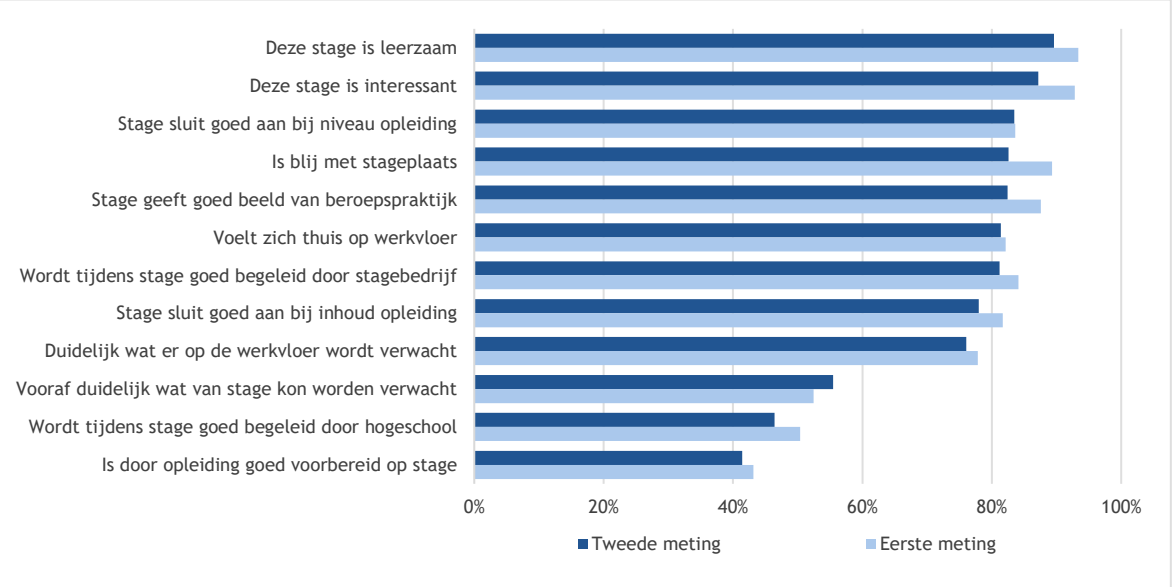

Figuur 3.4: Oordeel studenten over verloop van de stage (Bron: vragenlijst ResearchNed, N 1e meting = 617; N 2e meting = 1.834)

Stagevergoeding

Aan de respondenten die een stage hebben gevonden is deze tweede meting gevraagd of zij een stagevergoeding krijgen. Van degenen die deze vraag hebben beantwoord was voor dit voor 74 procent wel en voor 26 procent niet het geval. Vervolgens is gevraagd in hoeverre het wel of niet ontvangen van een stagevergoeding een rol speelde in de keuze voor een stageplek. Voor de meerderheid van de respondenten speelde de stagevergoeding geen enkele tot een neutrale rol (67%), maar voor een derde (32%) speelde de stagevergoeding wel een (grote) rol bij het kiezen van een stageplek.

Gekeken is of de rol die een stagevergoeding speelt verschilt tussen groepen studenten met verschillende achtergrondkenmerken. Als we kijken naar het opleidingsniveau van de ouders, speelt een stagevergoeding voor studenten met laag- (40%) en middelbaar opgeleide (35%) ouders vaker een (grote) rol dan voor studenten met hoogopgeleide ouders (30%). Er is ook gekeken naar verschillen tussen mannen en vrouwen en tussen studenten met, en zonder migratieachtergrond. De gevonden verschillen tussen deze groepen blijken echter niet significant.

Ook is gevraagd naar de hoogte van de stagevergoeding. Het gemiddelde uurloon is berekend aan de hand van een aantal gegevens uit de vragenlijst. De hoogte van de stagevergoeding is per maand en het aantal uren waaruit de stage bestond is als gemiddelde per week gevraagd. Het aantal uren is omgerekend naar uren per maand en de vergoeding per maand is omgerekend naar vergoeding per uur door de vergoeding per maand te delen door het aantal gewerkte uren per maand. Vervolgens zijn voor het berekenen van deze variabele een aantal selecties gemaakt. Er is voor gekozen om snuffelstages niet mee te nemen in de berekening van het uurloon, omdat deze stages puur zijn bedoeld om kennis te maken met het werkveld. Ook zijn een aantal extreem hoge vergoedingen geëxcludeerd. Als bovengrens hiervoor is de hoogst mogelijke vergoeding voor een leraar in opleiding (LIO) met een arbeidsovereenkomst aangehouden, namelijk de helft van het startsalaris van een leraar in het voortgezet onderwijs wat neerkomt op 1515,50 euro per maand (bij een 40-urige werkweek)[29].Omgerekend naar uurloon betekent dit dat vergoedingen van meer dan 9,47 euro per uur worden beschouwd als *outlier* en niet in deze analyse worden meegenomen omdat ze mogelijk foutief zijn opgegeven in de vragenlijst en de resultaten kunnen vertekenen. De gemiddelde stagevergoeding die respondenten (met een stagevergoeding) ontvangen, komt hiermee uit op 2,55 euro per uur. Uitgaande van een gemiddelde van 31 stage-uren per week komt dat neer op een gemiddelde stagevergoeding van 342 euro per maand voor degenen met een stagevergoeding.

Het ontvangen van een stagevergoeding is binnen de ene sector gebruikelijker dan binnen de andere. In figuur 3.5 is te zien dat in de sectoren Economie en Techniek & ICT bijna altijd stagevergoedingen worden verleend (94% van 597 resp. 91% van 385). Bij de lerarenopleidingen of pabo's in de onderwijssector worden het minst vaak stagevergoedingen verleend, namelijk in een vijfde van de gevallen (19% van 256). Bij het toetsen van deze verschillen zijn Taal & Cultuur en Sectoroverstijgend niet meegenomen in verband met de lage respondentaantallen. Uit de toetsing blijkt dat, vergeleken met de sector Economie, studenten in alle andere resterende sectoren minder vaak een stagevergoeding ontvangen. Oftewel, in de sector Economie worden het vaakst stagevergoedingen verleend.

29 VO-Raad (2022). CAO VO 2022-2023 Collectieve Arbeidsovereenkomst voor het voortgezet onderwijs. Uitgave VO Raad. 28 september 2022. Zie artikel 3.4; en PO-Raad, (2022). CAO PO 2022-2023. Collectieve Arbeidsvoorwaarden voor het primair onderwijs. Uitgave PO-Raad Utrecht, 14 juli 2022.

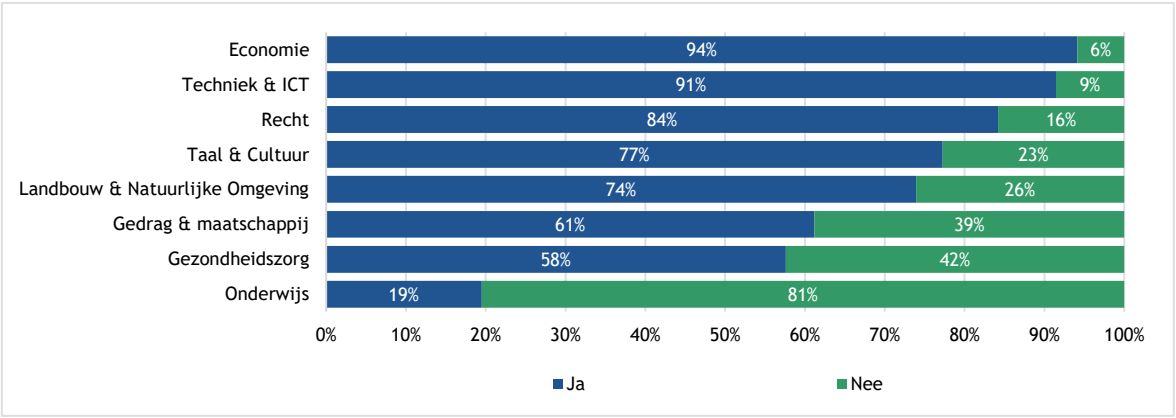

Figuur 3.5 Mate waarin stagelopende studenten een stagevergoeding ontvangen, per sector (Bron: vragenlijst ResearchNed, tweede meting, N = 1.805)

De mate waarin het wel of niet ontvangen van een stagevergoeding een rol speelt in de keuze voor een stageplek, lijkt enigszins samen te hangen met hoe gebruikelijk het is om een stagevergoeding te krijgen binnen een sector (zie figuur 3.6). Voor studenten in de sector Economie speelt de stagevergoeding vaker een grote rol bij het kiezen voor stageplek dan voor studenten in de onderwijssector. Overigens komt dit beeld voor de sector Techniek & ICT niet op dezelfde manier naar voren. Deze verschillen tussen sectoren in de mate waarin het ontvangen van een stagevergoeding een rol speelt zijn significant bevonden middels toetsing. Uit de vervolganalyse blijkt dat de stagevergoeding overal een kleinere rol speelt dan in de economische sector, behalve bij Rechten, daar speelt het een even grote rol.

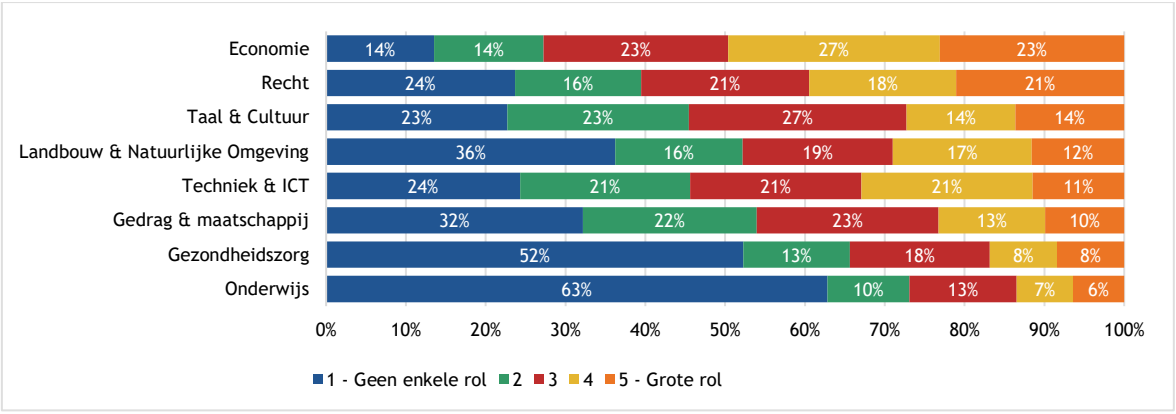

Figuur 3.6 De rol die (de hoogte van) een stagevergoeding speelt bij het zoeken naar een stageplaats, per sector (Bron: vragenlijst ResearchNed, tweede meting, N = 1.805)

Als we kijken naar de verschillen tussen de hoogte van de stagevergoedingen per sector, zien we dat deze het hoogst is binnen de sector Onderwijs, met gemiddeld 3,77 euro per uur. De gemiddelde stagevergoeding die studenten met een stagevergoeding ontvangen binnen de onderwijssector komt relatief hoog uit vanwege de LIO-vergoedingen, die volgens de CAO de helft van het startsalaris van een leraar betreffen. De sectoren met relatief hoge stagevergoedingen die hierop volgen zijn: Techniek & ICT met 2,59 euro per uur; Recht, met 2,58 euro per uur en Economie met gemiddeld 2,55 euro per uur. De stagevergoeding is gemiddeld het laagst bij de sector Gedrag & maatschappij met 2,01 euro per uur. Aangezien deze vraag enkel is gesteld aan respondenten die aangaven een stagevergoeding te ontvangen, blijven er in meerdere sectoren te weinig respondenten over om op een betrouwbare wijze verschillen te kunnen toetsen. De hoogte van de stagevergoeding per sector wordt daarom enkel beschrijvend weergegeven. In figuur 3.7 staan de gemiddelde stagevergoedingen, inclusief de respondenten die géén stagevergoeding ontvangen, per sector weergegeven.

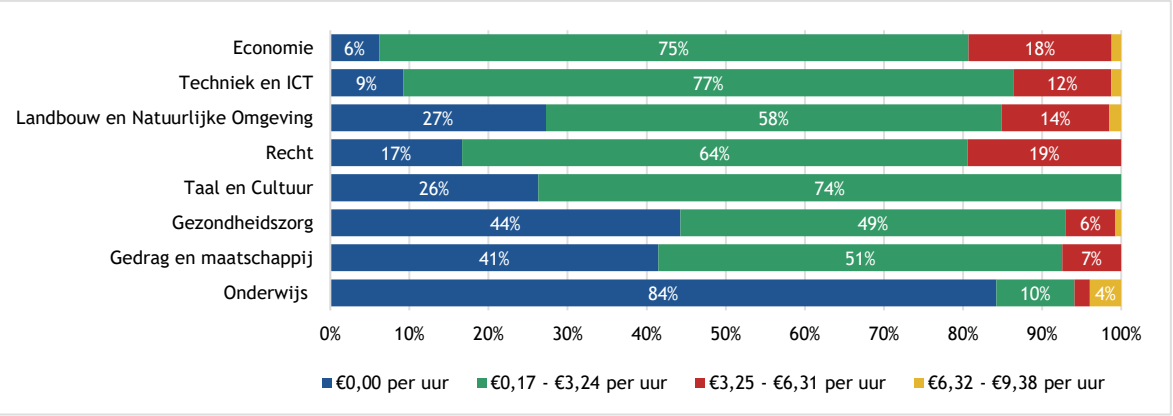

Figuur 3.7 Hoogte stagevergoeding per sector, inclusief respondenten zonder stagevergoeding (€0,00 per uur) (Bron: vragenlijst ResearchNed, tweede meting, N = 1.689)[30]

Tot slot

Ook bij de open vragen komt het onderwerp stagevergoedingen regelmatig naar voren, waarbij het bezwaar is dat die te laag zijn of niet gegeven worden. Wat verder opvalt in de toelichtingen die respondenten gaven bij open vragen is dat veel studenten waarbij de hogeschool de stageplekken aanbiedt vinden dat ze te weinig vrije keuze hebben. Zij zouden graag zelf op zoek willen gaan naar een stage. Voor respondenten die volledig zelf een stage moeten zoeken is dat vaak juist andersom. Zij zouden graag meer geregeld zien vanuit de hogeschool.

3.2 Interviews

Voordat we de inhoudelijke resultaten van de interviews uitwerken, beschrijven we hier eerst enige contextinformatie over stages die uit de interviews naar voren is gekomen. De opleidingen in de vier sectoren die middels verdiepende gesprekken verder zijn onderzocht zijn globaal in te delen in opleidingen met veel praktijkleren vanaf het begin van de opleiding (Gezondheidszorg en Onderwijs) en opleidingen waarbij eerst de basis wordt gelegd op de hogeschool in de eerste jaren van de opleiding, voordat studenten in veelal het derde jaar hun kennis in de praktijk toepassen (Techniek en Rechten).

Een ander onderscheid is de diversiteit aan typen organisaties en bedrijven waar studenten terecht kunnen komen. Pabo-studenten lopen voornamelijk stage bij een basisschool en studenten verpleegkunde bij een zorginstelling. Deze verschillen uiteraard onderling wel van elkaar, bijvoorbeeld naar subsector (zorginstellingen) of naar onderwijsconcept (basisscholen). Studenten Techniek of Rechten kiezen voor hun stage doorgaans echter uit een veel grotere variatie aan bedrijven en organisaties, van groot tot klein en van commerciële bedrijven tot overheidsorganisaties. Dit verschil in diversiteit aan typen organisaties zorgt er ook voor dat er bij Onderwijs en Gezondheidszorg nauwere relaties zijn tussen stagecoördinatoren en de stageorganisaties dan bij Techniek en Rechten. Dit hangt waarschijnlijk ook samen met het feit dat in de sectoren Gezondheidszorg en Onderwijs de meeste stages door de hogeschool worden geregeld, terwijl van studenten Techniek en Rechten veel zelfstandigheid wordt gevraagd om zelf een bedrijf zoeken en te benaderen om op een stageplaats te solliciteren. Zo vertelde een betrokkene bij een hogeschool:

30 Ten opzichte van Figuur 3.5 zijn er kleine procentuele verschillen als het gaat om de groep zonder stagevergoeding. Figuur 3.7 bevat niet de respondenten die een snuffelstage lopen en respondenten met een vergoeding hoger dan 5,50 euro per uur, waardoor het totaal aantal respondenten in Figuur 3.7 lager is dan in Figuur 3.5. In absolute zin gaat het om dezelfde aantallen respondenten die geen stagevergoeding ontvangen.

"Goede relaties onderhouden met stageverleners met vaste contactpersonen en korte lijnen. Landelijk gezien wordt er veel aan de voorkant van de opleiding gedaan met strategische samenwerking en afspraken. Zo worden er ramingen van stageplekken voor verschillende opleidingen en vakgebieden gemaakt, zowel op landelijk als regionaal niveau."

In geen van de onderzochte sectoren werd er gesproken over stagetekorten in de zin van tekorten die leiden tot studievertraging. Dat wil niet zeggen dat dit niet voorkomt, op individueel niveau gebeurt dit wel in de sectoren waarin de student zelf een stageplek zoekt. Persoonlijke omstandigheden of laat beginnen met zoeken van een plek spelen daarbij volgens de geïnterviewden een rol. In Gezondheidszorg en Onderwijs moet wel meer inspanning en creativiteit worden geleverd dan voorheen om voldoende stageplaatsen te vinden. Krapte op de arbeidsmarkt en ziekteverzuim leiden tot minder capaciteit in het begeleiden van stagiairs. Vooral in het begin van de studie kost het begeleiden van studenten tijd. Tegelijkertijd vinden stagebieders het waardevol om stages aan te bieden en zien zij de stages ook als mogelijkheid om potentiële nieuwe medewerkers te leren kennen en te werven.

Tot slot lijkt er in de Techniek deels sprake van 'tekorten' vanuit de stagebieders gezien; een deel van hen geeft aan dat stagiairs populair zijn in de sector en niet alle stageplaatsen altijd worden ingevuld, omdat studenten al een andere stageplaats hebben gevonden.

Onderstaand geven we per sector de bevindingen weer zoals deze in de interviews naar voren zijn gekomen. Deze zijn niet per definitie generaliseerbaar naar de gehele sector; de interviews waren bedoeld om meer kwalitatieve informatie te verkrijgen en het perspectief van de studenten aan te vullen met dat van hogescholen en werkgevers/stagebieders. De bevindingen zijn per sector opgedeeld in vier thema's: stagetekorten, knelpunten, oplossingen en stagevergoedingen.

3.2.1 Gezondheidszorg

Stagetekorten

De interviews hebben zich met name gericht op stages voor HBO Verpleegkunde. Daarin komen verschillende aspecten naar voren die betrekking hebben op (het bestrijden van) stagetekorten. Een hoofdkenmerk van de aanpak is dat de onderwijsinstellingen studenten en stageplaatsen matchen. Dit betekent dat de hogescholen het tot hun verantwoordelijkheid rekenen om stageplaatsen te "vinden" voor studenten. De student mag voorkeuren doorgeven (bijvoorbeeld de sector of een specifieke stagebieder) en er wordt rekening gehouden met reistijd voor de student. Het komt, bij uitzondering, voor dat een student niet op tijd aan een stage kan beginnen. Doorgaans spelen hierbij andere factoren dan een tekort aan stageplaatsen. Soms dragen studenten zelf een stageplaats aan. Als dat bij een werkgever is waarmee de hogeschool nog geen samenwerking heeft, betekent het dat de hogeschool in eerste instantie nog de kwaliteit van die stageplaats moet beoordelen, zo zegt een geïnterviewde. Daarmee is dit een relatief tijdrovende optie.

Het matchen van studenten en stageplaatsen kent al een lange geschiedenis bij verpleegkunde. Door de langdurige samenwerking tussen zorginstellingen en hbo's is er doorgaans sprake van een gezamenlijk gevoelde verantwoordelijkheid om voldoende stageplaatsen te realiseren. Wel lijkt de moeite die daarvoor nodig is, toe te nemen door personeelstekort en ziekteverzuim en bijbehorend gebrek aan begeleidingstijd.

"Stagetekorten komen voor. In dat geval wordt er binnen opleiding maximaal ingezet om het toch voor elkaar te krijgen en negen van de tien keer lukt dat ook. Maar het wordt wel steeds moeilijker."

Er zijn regio's waarin de stages voor eerstejaarsstudenten zijn vervallen. Daarmee ontstaat meer ruimte voor stagiairs uit andere opleidingsjaren. Dit is echter geen 'pijnloze' optie; dat eerstejaars daarmee geen gelegenheid hebben om eerste ervaringen op te doen en op de werkvloer een beroepsbeeld te ontwikkelen, wordt als belangrijk nadeel genoemd. Specifiek hierbij is de situatie van 'minder populaire' sectoren om in te werken. De gehandicaptenzorg wordt beleefd als zo'n sector. Hier is het extra belangrijk dat studenten vroeg in hun opleiding kennis maken met de sector, zo zegt een geïnterviewde. Hoe vroeger ze geënthousiasmeerd kunnen worden, hoe beter, zo is de gedachte.

Knelpunten

Een knelpunt dat in de interviews wordt genoemd, is dat werkgevers gemiddeld genomen liever ouderejaars stagiairs een plaats bieden dan jongerejaars; deze studenten hebben al meer vlieguren gemaakt en kunnen zelfstandiger werken. Op sommige plaatsen worden afspraken gemaakt dat een werkgever niet uitsluitend ouderejaars kan begeleiden; het bieden van plaatsen aan jongerejaars maakt dan deel uit van de overeenkomst. Een ander punt dat wordt genoemd is dat stijgend personeelstekort en ziekteverzuim drukken op de begeleidingstijd en een risico kunnen vormen voor het bieden van een veilige leeromgeving waarin studenten niet voor productie worden ingezet. Het risico op dit laatste is volgens een geïnterviewde het grootst voor hbo-stagiairs die al mbo-gediplomeerd zijn. Daarnaast wordt nog concurrentie tussen verschillende soorten stagiairs genoemd. BBL-ers en zij-instromers staan (in tegenstelling tot 'reguliere hbo-stagiairs') niet boventallig, maar hebben wel begeleiding nodig. Die tijd kan niet aan anderen besteed worden. "We vinden het belangrijk om aan het ontwikkelproces van de reguliere student bij te dragen. Daarom willen we juist ook studenten als stagiair hebben en niet alleen maar mensen op een leerarbeidsovereenkomst die de keuze al gemaakt hebben.", zo benoemt een van de geïnterviewden.

Oplossingen

De kracht van de aanpak in deze sector is, voor zover we horen in de interviews, de samenwerking in langer bestaande netwerken. De hogescholen en de regionale werkgevers werken al lang en intensief met elkaar samen en zijn daardoor bereid om problemen zoveel mogelijk gezamenlijk op te lossen. In de regio zijn er 'gentlemen's agreements' en formele partnerschappen tussen hogescholen en werkgevers met betrekking tot het aanbieden van stageplaatsen. De beweegredenen voor werkgevers om stageplaatsen te bieden zijn sterk gerelateerd aan werving en aan gevoelde verantwoordelijkheid om toekomstige collega's op te leiden. Een ander onderwerp dat in meerdere interviews naar voren komt zijn zomerstages als middel om de stage capaciteit te vergroten/verdelen. Hierbij speelt echter dat de ov-kaart van studenten niet in de zomervakantie geldt. Voor studenten zijn de reiskosten te hoog om in de zomer stage te lopen. Dit punt is vanuit het sectoraal adviescollege besproken met het ministerie van OCW, dat naar DUO verwees. Contact hierover heeft niet geleid tot aanpassingen in het ov-kaart beleid. In een van de geïnterviewde instellingen worden stages ook in de zomer aangeboden en als de student op dat moment geen geldig ov-reisproduct heeft, krijgt deze een stagevergoeding. Er zijn bij deze organisatie echter weinig studenten die gebruik maken van een stage in de zomerperiode.

Naast bovenstaande punten wordt er ook toenemend gewerkt aan afspraken waarbij de onderwijsinstellingen steeds meer stagebegeleiding uit handen nemen van stagebieders, mogelijkheden om praktijkervaring op te doen via simulatie-onderwijs, en het op de werkvloer begeleiden van jongerejaars studenten door ouderejaars.

Tot slot worden in het landelijk opleidingsoverleg good practices gedeeld, zodat kennis wordt verspreid en succesvolle aanpakken ook elders kunnen worden toegepast.

Stagevergoeding

Er zijn verschillende CAO's van toepassing in de gezondheidszorg. In sommige is een stagevergoeding afgesproken, in andere niet. Hogescholen geven aan dat voor studenten een stagevergoeding heel belangrijk is. Dat beïnvloedt de keuze van studenten echter niet sterk, omdat de hogeschool de matching verzorgt. Hogescholen moedigen werkgevers aan om stagevergoedingen te verstrekken.

3.2.2 Onderwijs

Stagetekorten

De interviews hebben zich gericht op de opleiding Leraar basisonderwijs (pabo). Uit de interviews komt het beeld naar voren dat het de betrokkenen vrij goed lukt om alle stagiairs een stageplaats te bieden. Zij verwijzen hierbij naar de partnerschappen Samen Opleiden & Professionaliseren (SO&P), waarin intensief wordt samengewerkt van het opleiden van studenten via de inductiefase naar het blijvend professionaliseren van (meer) ervaren professionals. Het netwerk dat de partnerschappen vormen helpt, zo geven geïnterviewden aan, om gezamenlijk inspanning te leveren om te zorgen voor voldoende stageplaatsen. Wel zijn er daarbij knelpunten, die bijvoorbeeld te maken hebben met personeelstekorten en bijbehorende beperkte begeleidingstijd. Over het algemeen zoeken studenten niet zelf een stageplaats, maar krijgen deze toegewezen door de opleiding. Ze mogen wel enkele voorkeuren opgeven. Vierdejaars studenten zoeken veelal wel zelf een plek en schrijven daarbij ook een sollicitatiebrief.

De redenen voor scholen om een stage aan te bieden hebben een maatschappelijk karakter: bijdragen aan het bestrijden van tekorten in het onderwijs en het warm maken van jonge mensen voor het vak. Het op de werkvloer stimuleren om van elkaar te kunnen leren – stagiairs en leerkrachten – wordt ook genoemd. Daarnaast is het ook een manier om mensen kennis te laten maken met onze school, zeggen geïnterviewden. Het bieden van stageplaatsen draagt ook bij aan werving van toekomstige medewerkers, instroom in de invalpool en het behouden van studenten voor de regio. "Ten eerste om jonge mensen warm te maken voor het vak, maar ook om goede mensen op te leiden. Je hebt veel meer zicht op je toekomstige leerkrachten als ze bij je in de organisatie mee laat draaien.", zo zegt een geïnterviewde.

Knelpunten

Personeelstekort en ziekteverzuim beïnvloeden, net als in, met name, de sector Gezondheidszorg de beschikbare begeleidingstijd. Stagiairs in het laatste studiejaar (lio-stages) vangen mede de gevolgen van personeelstekorten op, zo zegt een geïnterviewde. Het is fijn dat dit kan, maar de geïnterviewden zijn ook van mening dat het geen wenselijke situatie is. Het niet dragen van eindverantwoordelijkheid en ontvangen van goede begeleiding zijn allebei van belang voor iemand die nog niet is afgestudeerd; het is een probleem als dit in het gedrang komt. Onderstaande quote illustreert hoe een gebrek aan tijd op scholen niet alleen leidt tot problemen bij het begeleiden van stagiairs, maar het ook lastig maakt voor scholen en docenten om dat begeleidingsprobleem op te lossen. Hoewel het lukt om iedereen een stageplaats te bieden, moet hiervoor wel een flinke inspanning worden geleverd. Vooral bij eerstejaars signaleert men knelpunten; daar is het aantal studenten het hoogst.

> *"Een groot deel van de zorgtaken voor studenten komt op de leerwerkplek terecht, waardoor er erg veel op het bord van de begeleider komt en het lastig is om de student goed te begeleiden. Krapte in tijd speelt hierin een hele grote rol. Mentoren voelen dat ze tekortschieten: de student wil graag iets bespreken, maar de mentor heeft geen tijd. Het doet soms ook af aan de kwaliteit. Hier proberen we wel in te professionaliseren: vier keer per jaar is daarvoor een verplicht scholingsmoment voor mentoren, maar ook daarbij is er weer veel tijdskrapte."*

Oplossingen

Om te zorgen dat ondanks personeelstekorten en ziekteverzuim in de sector toch voor elke student een stageplaats is, zijn zoals eerder beschreven de partnerschappen SO&P van belang. Hierdoor zijn er langdurige samenwerkingsrelaties en kent men elkaar. Diverse geïnterviewden vertellen dat binnen schoolbesturen wordt geïnventariseerd hoeveel (en welke) stageplaatsen er per school beschikbaar zijn. Het schoolbestuur stemt hierover dan vervolgens af met de pabo. Om tekorten te voorkomen/bestrijden noemt een geïnterviewde ook dat binnen het bestuur de afspraak is gemaakt dat in principe in elke klas een stagiair wordt aangenomen (behalve bij bijzondere omstandigheden of een groepsleerkracht die zelf net nieuw is). Een van de geïnterviewden noemt dat sinds het lopende schooljaar het stageaanbod voor mbo-ers en hbo-ers integraal wordt geïnventariseerd binnen het bestuur. Dit draagt eraan bij dat er een evenwichtig aanbod is aan stageplaatsen. Waar we, tot slot, in de sector Gezondheidszorg hoorden dat eerstejaars stages soms noodgedwongen uit het programma zijn gehaald, horen we in de sector Onderwijs het voorbeeld dat bij krapte soms twee eerstejaars stagiairs in dezelfde groep hun stage doen. Hoewel er daarmee strikt genomen geen tekort is, zouden betrokkenen dit liever anders zien.

Stagevergoedingen

Stagevergoedingen zijn in het basisonderwijs niet gebruikelijk, maar wel een actueel thema. De opleiding bestaat voor een groot deel uit praktijkleren en dit maakt dat het lastig is voor studenten om een bijbaan te hebben om in hun levensonderhoud te voorzien. Door de week voor de klas stage lopen en in het weekend een bijbaan hebben voor de inkomsten is een veeleisend programma voor studenten. De discussie over stagevergoedingen loopt binnen veel besturen (die hier onderling wel verschillend naar kijken) en de Algemene onderwijsbond lobbyt voor een stagevergoeding voor studenten in het Onderwijs.[31] Leraren in opleiding (lio's) met een leerarbeidsovereenkomst krijgen overigens een salaris waarover afspraken zijn vastgelegd in de CAO. Hierover zijn regelmatig ook regionale afspraken zodat scholen elkaar niet gaan beconcurreren.

3.2.3 Techniek

Stagetekorten

in de interviews met werkgevers uit de sector Techniek komt naar voren dat bedrijven over het algemeen graag stageplaatsen aanbieden. Soms is de vraag vanuit werkgevers zelfs groter dan het aantal aanmeldingen. Dit hangt vermoedelijk ook samen met de ligging en bereikbaarheid van sommige bedrijven of met de populariteit van bepaalde branches. De meeste werkgevers hadden genoeg plaatsen voor stagiairs en enkelen gaven aan dat ze graag meer stagiairs zouden willen hebben. Stagecoördinatoren van de opleidingen (werktuigbouwkunde en engineering) zien over het algemeen weinig tekorten rondom stages in de sector Techniek.

Knelpunten

Hoewel de geïnterviewden in de sector Techniek geen stagetekorten signaleren, komt het wel eens voor dat een bedrijf meer vraag krijgt naar stageplekken dan het kan aanbieden. Dit heeft voornamelijk te maken met beperkte capaciteit om stagiairs adequaat te kunnen begeleiden.

Een terugkomend thema bij enkele bedrijven was het gebrek aan praktijkervaring bij hbo-studenten. Soms sluit de kennis van de hbo-studenten niet goed aan bij de praktijk in het bedrijfsleven, wat daardoor meer begeleiding vergt door het stagebedrijf. Dit zijn inspanningen die de bedrijven over het algemeen graag

31 De AOb heeft als eis dat studenten een vergoeding krijgen, zie ook: AOb eist 750 euro stagevergoeding voor onderwijsstudenten | De Algemene Onderwijsbond

leveren; alle bedrijven die we hebben gesproken zien stagiairs als potentiële nieuwe werknemers en stages worden ingezet als wervingsinstrument. Die visie brengt ook met zich mee dat stagebedrijven meer inzetten op vierdejaarsstudenten, zo blijkt uit onderstaande citaten.

> *"Vierdejaarsstudenten zijn daarna klaar dus hun kun je een contract aanbieden. De energie die je erin stopt kun je terugkrijgen voor op de lange termijn."*

> *"Wij hebben veel meer behoefte aan vierdejaarsstagiairs op dit moment, daar kun je meer op inzetten en je kunt er meer in investeren. De manier waarop stages in het hbo vorm krijgen, is op het moment dus een knelpunt."*

In de regel is er tijdens de stage weinig tot geen contact tussen de opleiding en het stagebedrijf. Het contact beperkt zich vooral tot stageverslagen. Dit wordt niet als een groot probleem ervaren, al zou een enkel bedrijf wel graag meer direct contact met de opleiding wensen.

Een ander knelpunt heeft te maken met onbekendheid: de veelheid aan verschillende opleidingen maakt dat bedrijven relevante opleidingen niet altijd herkennen als interessant om stagiairs te werven. En aan de andere kant lijken hogescholen en studenten de stagemogelijkheden bij de uiteenlopende mkb-bedrijven ook niet goed te kennen. De focus bij het zoeken van een stageplaats lijkt vooral te liggen bij de grotere bedrijven, waardoor kleinere bedrijven en studenten elkaar mislopen, aldus de geïnterviewde bedrijven.

Oplossingen

Hoewel er volgens de geïnterviewden geen sprake is van stagetekorten in de sector Techniek zijn er wel enkele ideeën genoemd om het stageproces te verbeteren, zowel tijdens als bij het vinden van een stage. Het verbeteren van de communicatie vanuit de hogescholen is een maatregel: zij zouden nieuwe opleidingen duidelijker kunnen profileren, zodat bedrijven die stagiairs zoeken, makkelijker hun doelgroep kunnen herkennen. Daarnaast zouden ze zich breder kunnen oriënteren op het brede scala aan technische bedrijven dat mogelijk relevant is.

Initiatieven aan de werkgeverskant die zijn genoemd zijn regionale samenwerkingsverbanden tussen bedrijven en onderwijsinstellingen (zoals de Innovatiehub) en afspraken over stagevergoeding binnen de branchevereniging. Eén potentiële werkgever is daarnaast van mening dat stages in het hbo anders vormgegeven zouden moeten worden:

> *"Tweede- en derdejaarsstudenten zijn na een half jaar weer weg. Het hbo zou naar een model toe moeten dat dat meer lijkt op het bbl het mbo, waarbij een student aan een bedrijf gekoppeld wordt en hier gedurende de opleiding werkt en leert. Dat is beter voor het bedrijf en de student, er is dan veel meer structuur en er zijn meer mogelijkheden om ervaring op te doen. Het huidige hbo-model lijkt meer op het bol-systeem waarbij men eerst naar school gaat, dan werkervaring opdoet, dan weer naar school gaat, en dan weer gaat werken. Dit maakt dat alles op los zand staat en zowel bedrijf als student niet goed kunnen bouwen op elkaar."*

Stagevergoeding

Alle stagebedrijven die we hebben gesproken in de sector Techniek bieden een stagevergoeding. De stagevergoedingen die aan hbo-studenten worden geboden variëren in bandbreedte: van €400 – €500 per maand aan de onderkant, tot en met uitschieters naar €800-€1000 bij een van de bedrijven. Bij dit bedrijf hangt de stagevergoeding ook deels af van motivatie en prestaties:

> *"Wij werken met gemiddeld 800 tot 1000 euro voor hbo-studenten.[…] De hoogte van de vergoeding hangt ook af van het leerjaar, en als uit het eerste gesprek minder*

interesse of motivatie naar voren komt is de vergoeding bijvoorbeeld ook lager. Het wordt ook als prikkel gebruikt: laat maar zien wat je kunt of dat je iets extra's kunt doen, misschien hogen we het dan op. Een vergoeding is natuurlijk ook een enorme lokker."

Een ander bedrijf hanteert de helft van het minimumloon als stagevergoeding. Bij een stagebedrijf wordt de stagevergoeding deels vergoed vanuit een subsidie van €30,- per dag van de brancheverenigingdie is afgesproken in de CAO. Een andere respondent geeft aan dat wordt bijgehouden hoe de hoogte van de vergoeding zich verhoudt tot de rest van de sector:

"De stagevergoeding bedraagt 400 euro per maand. Dit bedrag is hetzelfde voor mbo-hbo- en universitaire bachelorstudenten. Alleen voor een universitaire afstudeer- of masterstage is de vergoeding 450 euro per maand. Er wordt bijgehouden hoe dat zich verhoudt tot de rest van de sector; daarom is de vergoeding gelijk getrokken tussen de verschillende onderwijsniveaus."

3.2.4 Rechten

Stagetekorten

Er lijken ook in het vakgebied Rechten, afgaand op de interviews, geen generieke stagetekorten. Krapte op de arbeidsmarkt leidt er juist toe dat organisaties actiever studenten werven, zodat ze deze na afloop van de studie wellicht kunnen behouden. Ook hier wordt de stagecapaciteit echter wel beperkt door beschikbare capaciteit bij werkgevers om studenten te begeleiden.

"We voelen een sterke maatschappelijke verantwoordelijkheid om gelijkheid te bieden om je te ontwikkelen, te ontplooien en te vinden wat je leuk vindt. […] Het begeleiden van een stagiair kost vooral veel tijd, aandacht en liefde. Ze het werk over laten nemen kost veel moeite en heeft tijd nodig om ze de juiste werkwijze en dergelijke aan te leren."

"Daarnaast is het ook gaaf als je iemand hebt die zich mooi ontwikkelt en dan later weer bij je terug komt als werknemer. Dus we doen het ook voor werving."

"Er zijn wat mij betreft genoeg stageplekken. Wel studenten die niks kunnen vinden, maar vaak als je doorvraagt komt dat door eigen toedoen. Uiteindelijk vindt iedere student een stageplek." (perspectief hogeschool)

Een respondent stelt dat de hogescholen een verantwoordelijkheid hebben om goede relaties met stageorganisaties en -bedrijven actief te onderhouden omdat dat bijdraagt aan voldoende stageplekken. Beide werkgevers geven maatschappelijk belang aan als reden om stages aan te bieden. Bij de ene stagebieder is werving een belangrijke reden om stages aan te bieden, bij de andere niet.
Een stagebieder geeft aan dat ze idealiter juist plek willen bieden aan mensen die nog veel te leren hebben, in plaats van degenen met de beste cijfers, al werkt dit in de praktijk werkt niet altijd zo.

"We doen het vanwege het maatschappelijke belang en maatschappelijke betrokkenheid. De organisatie steekt er veel meer tijd in dan het oplevert, dat hoort ook bij stages."

Knelpunten

Knelpunten die de stagecoördinatoren Rechten zien hebben volgens de stagecoördinatoren te maken met studenten die te laat beginnen met zoeken of te kritisch zijn. Ook hier is de capaciteit om studenten tijdens hun stage te begeleiden een knelpunt. Hoewel het niet veel voor lijkt te komen, kan werkdruk er

voor zorgen dat stageairs niet de nodige begeleiding krijgen. Er wordt soms een kloof ervaren tussen het geleerde op school en de praktijk. Stagiairs kosten daarom vooral in het begin vaak meer dan ze opleveren.

> *"Stagiaires hebben tijd nodig om te acclimatiseren, maar ze zijn enthousiast. Je kan niet te veel verwachten; je geeft ze een mini-opleiding. Het meeste leer je van fouten en contact met collega's"*

Ook ervoer een van de stagebieders de eisen die door de opleiding aan de stage worden gesteld als belemmerend. Hij ziet liever *"minder protocollen voor de stage, minder doodgooien met theorie"*.

Een aandachtspunt is dat veel rechtenstudenten een beperkt beeld hebben van het werkgebied van juristen en daarom in eerste instantie neigen naar stages bij een advocatenkantoor, waardoor zij mogelijk niet de best overwogen keuze maken en er stageplekken bij ander type bedrijven en organisaties onbenut blijven. Een ander aandachtspunt dat door een van de respondenten werd genoemd is dat de stage in het derde jaar zit. Na de stage zijn studenten nog niet klaar met hun opleiding en duurt het nog een tijd voor ze de arbeidsmarkt opkomen. Dit maakt hen minder aantrekkelijker voor werving.

Oplossingen

De onbekendheid van studenten met het brede werkveld van hbo-juristen kan door de hogescholen worden ondervangen door studenten ter voorbereiding op de stage in de opleiding kennis te laten maken met het hele werkveld, zodat ze zich goed kunnen oriënteren. Dit kan op verschillende manieren: bedrijfsbezoeken, stagemarkten waar bedrijven/organisaties zich kunnen presenteren, speeddates, voorlichtingsbijeenkomsten, loopbaanoriëntatie. Een van de stagebieders was positief over speeddates voor stagiairs en stagebieders, iets wat we in andere sectoren ook naar voren kwam in de interviews. Het onderhouden van warme banden tussen hogescholen en stageorganisaties wordt door beide werkgevers als belangrijk genoemd. Een van de hogescholen die we hebben gesproken doet dit actiever dan de andere. Ook zou een van de stagebieders graag meer contact hebben met de opleidingen hebben tijdens de stages en feedback ontvangen.

De opleidingen hbo Rechten waar de geïnterviewden werken, hebben de stages verschillend ingericht. Bij een opleiding duurt de stage tien maanden en bij de andere opleiding duurt de stage een semester. Een van de geïnterviewden suggereert dat langere stages mogelijk aantrekkelijker zijn voor stageorganisaties.

Stagevergoeding

Een stagevergoeding lijkt volgens de geïnterviewden niet doorslaggevend te zijn voor studenten, maar speelt wel een rol. De vergoedingen kunnen uiteenlopen en lijken ook iets te verschillen per hogeschool: de stagecoördinator van de ene hogeschool noemde vergoedingen van "Circa €300 - €500 per maand, soms meer, soms niets" terwijl bij de andere hogeschool "rond de €500 euro per maand als standaard en €750 als hoog" werd gezien. Er zijn verschillende CAO's van toepassing in de sector. Voor de CAO Rijk geldt, voor stages die minimaal een maand duren, een stagevergoeding van 747 euro per maand (op basis van 40u).

4 Conclusies

Deze rapportage beschrijft de uitkomsten van de tweede meting van een langer lopend onderzoek naar stagetekorten in het hbo. De dataverzameling in deze fase bestond uit het uitvoeren van een enquête onder hbo-bachelorstudenten en het interviewen van vertegenwoordigers van hogescholen en stagebieders in de sectoren Gezondheidszorg, Onderwijs, Techniek en Recht. In dit hoofdstuk beantwoorden we, voor zover met de huidige data mogelijk, de onderzoeksvragen voor de situatie in voorjaar 2023.

4.1 Beantwoording onderzoeksvragen

1. Hoe groot zijn de stagetekorten in het hbo per studierichting?

Allereerst is het bij de beantwoording van deze vraag belangrijk om vast te stellen in hoeverre er sprake is van een tekort (de student kan geen stage vinden, of vindt deze zo laat dat er sprake is van studievertraging) voor het hbo als geheel. In maart 2023 hebben 2.118 respondenten de vragenlijst volledig ingevuld, zijn voltijdstudent én hebben een stage in het studieprogramma in de periode maart – augustus 2023. Twee procent van hen heeft niet op tijd een stageplek gevonden. Een deel (17%) van de studenten hoeft niet naar een stageplek te zoeken, omdat ze die krijgen toegewezen door de opleiding. Van de studenten die niet op tijd een stageplek hebben gevonden, heeft of verwacht een derde hierdoor studievertraging. In deze meting gaat dit om 48 van de 2.118 studenten (2%). Dit gaat gemiddeld genomen om een geschatte vertraging van zes maanden. Dit percentage is vergelijkbaar met het percentage in de vorige meting. In zijn algemeenheid wijzen deze getallen erop dat er, net als in de meting van september 2022, voor het overgrote deel van de studenten op tijd een stageplaats beschikbaar was, hetzij via de opleiding, hetzij omdat zij die zelf gevonden hebben. Hoewel er in dit onderzoek slechts heel beperkt stagetekorten worden gerapporteerd, hebben we wel informatie over de moeite (als subjectief begrip) die studenten hebben moeten doen om een stageplek te vinden. Van de respondenten die zelf een stageplaats moesten zoeken, had ongeveer een kwart daar weinig, en ongeveer een derde daar veel moeite mee.

Ook eventuele verschillen tussen sectoren zijn onderzocht. Studenten in de sectoren Gezondheidszorg, Recht en Gedrag & maatschappij geven het vaakst aan dat zij veel moeite hebben gehad met het vinden van een stageplek. In de sector Onderwijs hebben studenten het minste moeite met het vinden van een stage. Daarnaast zijn groepen studenten vergeleken op basis van enkele achtergrondkenmerken. We vinden geen significante verschillen die zijn gerelateerd aan het opleidingsniveau van de ouders van de student. Studenten die te maken hebben met bijzondere omstandigheden verschillen niet van studenten die deze omstandigheden niet hebben in de moeite die het kost om een stageplek te vinden. Studenten met een migratieachtergrond rapporteren wel significant meer moeite met het vinden van een stageplaats dan studenten zonder migratieachtergrond. Het in opdracht van het ministerie van OCW kort geleden gestarte onderzoek naar stagediscriminatie gaat hier (onder andere) nader op in. We vinden daarnaast dat vrouwen iets vaker veel moeite hebben met het vinden van een stageplek dan mannen. Mogelijk hangt dit samen met de sector waarin deze vrouwen studeren.

2. Hoe zijn de stagetekorten verdeeld over het land?

Ook bij de beantwoording van deze vraag starten we met de constatering dat er gemiddeld genomen weinig sprake is van stagetekorten voor de hbo-studenten die de enquête hebben ingevuld. We onderscheiden in dit onderzoek vier landsdelen. Het landsdeel waar iemand stageloopt blijkt geen bepalende factor voor hoeveel moeite het kost om een stageplaats te vinden. Wel hebben sommige studenten zelf de indruk dat er in de randstad meer aanbod aan stageplekken is dan in de eigen regio.

3. Wat zijn de oorzaken van tekorten aan stageplekken?
    a. Wat zijn de (ervaren) knelpunten bij het vinden van stages?
    b. Wat zijn de (ervaren) knelpunten bij het aanbieden van stages?

Als studenten die knelpunten ervaren wordt gevraagd naar welke knelpunten dit zijn, wordt het meest genoemd dat er meer vraag naar dan aanbod van stageplekken is. Dit lijkt een open deur, maar het is een indicatie dat studenten het probleem met name kwantitatief zien; een mismatch in aantallen. Ook de bereikbaarheid van stageplekken wordt vaak genoemd als knelpunt. Daarnaast rapporteren studenten dat er bij stagebieders te weinig ruimte is voor begeleiding door drukte of personeelstekort of vinden zij de eisen vanuit de hogeschool waaraan een stageplaats moet voldoen, te streng. In de interviews zien we ook terug dat begeleidingscapaciteit een rol speelt; hierdoor kunnen soms minder stagiairs worden geplaatst. Dit komt overeen met bevindingen uit eerder onderzoek naar stages in de Gezondheidszorg[6]. Zeker in de sectoren Gezondheidszorg en Onderwijs is sprake van sterke netwerken (die vaak al lang bestaan) van hogescholen en stagebieders, waarbij men probeert om in gezamenlijkheid toch het aantal stageplaatsen zoveel mogelijk op peil te houden. In de Gezondheidszorg worden daarbij initiatieven ontplooid waarin de praktijkbegeleiding deels wordt geboden door de onderwijsinstelling en ouderejaars stagiairs een deel van de begeleiding van jongerejaars stagiairs leveren. Over de voorbereiding op de stage en begeleiding tijdens de stage door de hogeschool wordt door de geïnterviewde stagebieders niet eenduidig gedacht; een deel van hen heeft hiermee positieve ervaringen, een ander deel zou graag meer betrokkenheid van de hogeschool zien tijdens de stage of een inhoudelijk betere aansluiting. In de Techniek zien we overigens dat zowel geïnterviewde stagebieders als stagecoördinatoren aangeven dat stageplaatsen niet altijd gevuld worden; stagiairs zijn populair en vinden vaak snel een plek. Daarnaast wordt in meerdere sectoren genoemd dat er een voorkeur is voor ouderejaars studenten. We vinden dit het duidelijkst in Gezondheidszorg en Onderwijs; het betreft hier opleidingen met een groot aandeel praktijkleren vanaf het eerste studiejaar. Bij Techniek en Rechten zien we dit minder (duidelijk); mogelijk wordt dit verklaard door het feit dat stagiairs in die sectoren met name in het derde en vierde jaar stage lopen. Deze voorkeur voor ouderejaarsstudenten sluit aan bij bevindingen uit eerder onderzoek in de zorgsector[6]. Een ander punt dat uit deze onderzoeken naar voren kwam was de onderbenutting van bepaalde subsectoren. Dit kwam vooral naar voren in de interviews in de sector Rechten, waar veel studenten hun focus in eerste instantie beperken tot advocatenkantoren, terwijl het werkveld voor hbo-juristen veel breder is.

4. Ontvangen hbo-studenten een vergoeding voor hun stage?
    a. Zo ja, hoeveel?
    b. Zijn er verschillen per sector?
    c. Welke rol speelt een stagevergoeding bij de keuze voor een stage?

In deze tweede meting is, in tegenstelling tot in de eerste meting, aan studenten ook gevraagd of zij een stagevergoeding ontvangen. Voor de meerderheid (74%) is dit het geval. De gemiddelde stagevergoeding, uitgedrukt in uurloon, bedraagt 2,41 euro. Bij het gemiddelde van 31 stage-uren per week zou de gemiddelde maandelijkse vergoeding neerkomen op 323,74 euro. Het vaakst worden stagevergoedingen geboden in de sector Economie (met ook het hoogste uurloon). Ook in de Techniek en ICT is dit zeer gebruikelijk; in een deel van de CAO's zijn hierover ook afspraken gemaakt. In de onderwijssector is afgaand op de enquête het bieden van een stagevergoeding het minst gebruikelijk en dit stemt overeen met de informatie vanuit de interviews.

Voor een derde van de respondenten speelde een stagevergoeding een (grote) rol bij het kiezen van een stageplek. Ook is onderzocht of dit verschilt naar enkele achtergrondkenmerken. Hieruit blijkt een stagevergoeding voor studenten met laag- (40%) en middenopgeleide (35%) ouders vaker een (grote) rol

speelt dan voor studenten met hoogopgeleide ouders (30%). Mogelijk heeft dit te maken met de economische positie van de ouders en/of de student, ook is bekend dat studenten met ouders die zelf geen hoger onderwijs hebben gevolgd, meer aversie hebben tegen het aangaan van een lening dan studenten met hoger opgeleide ouders[32]. Uit de interviews dat vertegenwoordigers van hogescholen geven aan dat een stagevergoeding voor studenten van belang is, mede om in de kosten van levensonderhoud te voorzien. Maar, geven stagecoördinatoren aan, een vergoeding is volgens hen niet doorslaggevend voor de stage die studenten kiezen. In de sector waarin een stagevergoeding niet gangbaar is, zoals het Onderwijs, is het bieden van stagevergoeding een actueel discussiepunt.

4.2 Aanvullend

Hoewel dit niet tot de oorspronkelijke onderzoeksvragen behoorde, hebben we studenten ook gevraagd naar hoe ze hun stage ervaren. De achtergrond hiervan is de hypothese dat studenten ook stages zouden kunnen doen die als minder passend worden ervaren. Objectief is er in dat geval geen sprake van een tekort, kwalitatief zou er dan mogelijk wel sprake zijn van verbeterpunten. De uitkomsten van deze tweede enquête geven, net als bij de vorige meting, geen aanleiding om te concluderen dat studenten op grote schaal op een niet-passende stageplaats hun stage lopen. Een aanzienlijk deel van de respondenten is positief over de stages. Zij hebben gemakkelijk een stage gevonden en hebben verder ook geen problemen ondervonden. Studenten vinden wel dat de begeleiding in het zoeken en vinden van een stage vanuit de hogeschool een verbeterpunt is. Daarnaast komt het onderwerp stagevergoedingen ook vaak naar voren, waarbij het ervaren knelpunt is dat die te laag zijn of niet gegeven worden. Wat, tot slot, over het geheel opvalt is dat veel respondenten die een stageplek krijgen aangeboden door de hogeschool, vinden dat ze te weinig vrije keuze hebben. Zij zouden graag zelf op zoek willen gaan naar een stage. Voor veel respondenten die volledig zelf een stage moeten zoeken is dat juist andersom. Zij zouden graag meer geregeld zien vanuit de hogeschool. Hoewel het niet rechtstreeks blijkt uit onze data, geeft deze constatering de indruk dat een deel van de studenten denkt dat ‘de andere aanpak’ hun problemen (deels) zou oplossen. Daarbij moet worden opgemerkt dat de aanpak van de hogeschool grotendeels samenhangt met de opleiding (sector) die studenten volgen.

4.3 Vervolg

Deze rapportage is de tweede van een reeks van drie en beschrijft de uitkomsten van de tweede meting onder studenten en de eerste ronde interviews. De enquête wordt nog eenmaal herhaald (Q4 2023) en ook wordt een tweede ronde interviews uitgevoerd. Voor het eindrapport (Q4 2023) wordt daarnaast opnieuw een secundaire analyse uitgevoerd op (geüpdatete) CBS-gegevens, zoals ook is gebeurd voor de eerste rapportage. Het totaalbeeld van de drie metingen kan dan, ter externe validatie, tevens worden vergeleken met deze registerinformatie.

32 Broek, A.van den, Cuppen, J., Korte, K.de & Warps, J. (2020). Beleidsdoorlichting artikel 11 Studiefinanciering. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. Nijmegen: ResearchNed. https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/07/03/toegankelijkheid-hoger-onderwijs-onveranderd-door-studievoorschot

Bijlage I Deelnemers interviews

Betrokkenen bij opleidingen zijn lichtgrijs gearceerd weergegeven

Naam	Functie	Sector
Aly Smelt	Voorzitter Sectorale Adviescommissie (SAC) hoger pedagogische onderwijs & Directeur academie educatie bij HAN	Onderwijs
Karin van Weegen	Voorzitter Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (LOBO)	Onderwijs
Naomi Sinke	Opleidingscoördinator bij basisschool Het Kompas - Oost-Souburg	Onderwijs
Lyëtte Wullems	Directeur bij Basisschool de Driemaster - Nijmegen	Onderwijs
Bas de Boer	Stagecoördinator bij Hogeschool Leiden (duo-gesprek)	Rechten
Lesley Fischer	Stagecoördinator & Docent onderzoeker bij Saxion	Rechten
Mariann Mesman	Stagecoördinator Hogeschool Leiden (duo-gesprek)	Rechten
Gerrit de Goede	Coördinator Juridische zaken bij Ministerie van Justitie & Veiligheid	Rechten
Sandra de Haan	Opleidingscoördinator bij Univé	Rechten
Katinka Janssen	Stage-en afstudeercoördinator bij Avans Hogeschool	Techniek
Frank Kresin	Voorzitter Sectorale Adviescommissie (SAC) hoger technisch en natuurwetenschappelijk onderwijs & Decaan bij Hogeschool van Amsterdam	Techniek
Rina Mulder	HR-manager & Psycholoog bij Kiremko	Techniek
Jan Plak	Education Manager bij Siemens	Techniek
Cor van Vilsteren	Directeur bij MCM	Techniek
Jan Dirk Vossebelt	Projectleider bij Brink Staalbouw	Techniek
Aart Rietveld	Onderwijsmanager HBO-V bij Hogeschool Leiden en lid dagelijks bestuur van Landelijk Overleg Opleidingen Verpleegkunde (LOOV)	Gezondheidszorg
Christine de Vries	Voorzitter Sectorale Adviescommissie (SAC) Hoger Gezondheidszorgonderwijs & Instituutsdirecteur Academie Gezondheid en Vitaliteit - HAN	Gezondheidszorg
Laura Hendriks	Opleider leren & ontwikkelen bij RadboudUMC Health Academy	Gezondheidszorg
Cynthia Rochat-Barnhoorn	Projectleider leren & ontwikkelen bij Philadelphia zorg	Gezondheidszorg

ResearchNed